

A Pattern to Recognition of Triggering Element of Open Government Implementation in Iran's Public Organizations (Case Study: Ministry of Interior)

Fatemeh Sadat Aboalmaali

Phd Candidate, Department of Public Administration, Faculty of Management and Economics, Science & Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: fatemeh.aboalmaali@srbiau.ac.ir

Karamolah Daneshfard

*Corresponding author, Prof., Department of Public Administration, Faculty of Management and Economics, Science & Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: daneshfard@srbiau.ac.ir

Ali Asghar Pourezzat

Prof., Department of Public Administration, Faculty of Management, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: pourezzat@ut.ac.ir

Abstract

Objective: Technology-oriented reforms, especially in the public sector, “with society being digital” has been put in the agenda of most countries throughout the world. It has become the topic of discussion for the contemporary governments. The pattern of “Open Government” by relying on “Open Data” is among the novel patterns for realizing such reforms. Data as driving forces for the government can result in values. Such value-added cannot be fulfilled without cooperation, participation and providing information to the people. It is regarded as the evolution of a closed system into an open system. Therefore, the present study aims at designing a pattern to the recognition of triggering elements of open government implementation.

Methods: This study is a fundamental one. The method of conducting in this research is qualitative and based on content analysis. The data and information have been collected through note taking based on library research. We have also tried to collect and analyze complementary data while interviewing academic and operational experts for the topic of study. The interviews took place purposefully with 16 skillful academic and operational experts in this field.

Finding: In the qualitative section of the study with open codification were extracted from the interviews, triggering elements of open government implementation, were

recognized and prioritized. In the quantitative section of the study was done through a questionnaire and its validity was confirmed using CVR and CVI methods by academic expert.

Conclusion: In open codification, 88 basic codes were extracted from the interviews with experts. This data was categorized into 5 major themes. Prioritization of qualitative section in this study was like a platform, accessing a real clarification for implementation of open government, free access to information, open governance data, employing technology as well as enjoying technological and governmental data.

Keywords: Open Government, Open Governance Data, Triggering Elements, Government as a Platform.

Citation: Aboalmaali, F.S., Daneshfard, K., & Pourezzat, A.A. (2020). A Pattern to Recognition of Triggering Element of Open Government Implementation in Iran's Public Organizations (Case Study: Ministry of Interior). *Journal of Public Administration*, 12(1), 142-171. (in Persian)

Journal of Public Administration, 2020, Vol. 12, No.1, pp. 142-171

DOI: 10.22059/jipa.2020.289132.2630

Received: July 28, 2019; Accepted: December 17, 2019

© Faculty of Management, University of Tehran

الگوی برای شناسایی پیش‌ران‌های کاربست مدل حکومت باز در دستگاه‌های اجرایی ایران (مورد مطالعه: وزارت کشور)

فاطمه السادات ابوالمعالی

دانشجوی دکتری، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: fatemeh.aboalmaali@srbiau.ac.ir

کرم‌اله دانش‌فرد

* نویسنده مسئول، استاد، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: daneshfard@srbiau.ac.ir

علی اصغر پورعزت

استاد، گروه مدیریت دولتی، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: pourezzat@ut.ac.ir

چکیده

هدف: اصلاحات فناوری‌محور با تأکید بر جامعه دیجیتالی، به‌ویژه در بخش دولتی، در دستور کار اغلب کشورها قرار گرفته و به موضوع جدیدی برای بحث دولت‌های امروزی بدل شده است. مدل حکومت باز با تکیه بر داده باز، از جمله مدل‌های نوین برای پیاده‌سازی اصلاحات فناوری‌محور است. داده‌ها به‌مثابه نیروی محرک برای دولت ارزش ایجاد می‌کنند؛ اما این ارزش افزوده بدون مشارکت، همکاری و در اختیار قرار دادن اطلاعات به مردم، محقق نمی‌شود و این همان تحول از سیستم بسته به سمت سیستم باز است. بنابراین، هدف این پژوهش طراحی الگوی عوامل پیش‌ران برای کاربست مدل حکومت باز است.

روش: این پژوهش بنیادی محسوب می‌شود و روش اجرای پژوهش، کیفی و از نوع تحلیل مضمون است. روش گردآوری داده‌ها و اطلاعات، روش کتابخانه‌ای بوده و با ابزار فیش‌برداری اجرا شده است. همچنین ضمن مصاحبه با خبرگان دانشگاهی و اجرایی صاحب نظر در زمینه موضوع مطالعه، تلاش شده است که داده‌های مکمل، جمع‌آوری و تحلیل شوند. این مصاحبه‌ها به‌صورت هدفمند با ۱۶ خبره دانشگاهی و اجرایی متخصص در زمینه موضوع انجام شدند.

یافته‌ها: در بخش کیفی پژوهش با کدگذاری باز و محوری داده‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه، عوامل پیش‌ران کاربست حکومت باز شناسایی و اولویت‌بندی شدند. در بخش کمی نیز، استادان خبره دانشگاهی مدل کیفی پژوهش را با استفاده از ابزار پرسش‌نامه و به‌کمک روش‌های CVR و CVI تأیید کردند.

نتیجه‌گیری: در کدگذاری باز، ۸۸ کد اولیه از مصاحبه با خبرگان استخراج شدند که در نهایت این شبکه مضامین در پنج مضمون اصلی دسته‌بندی شدند. اولویت این مضامین از دیدگاه خبرگان (در بخش کیفی پژوهش) برای کاربست حکومت باز به‌ترتیب عبارت‌اند از اجرایی شدن قانون دسترسی آزاد به اطلاعات، داده حاکمیتی باز، استفاده از فناوری، بهره‌گیری از داده‌های حکومتی و فناوری برای اجرایی کردن برنامه‌های دولت به‌مثابه پلتفرم و در نهایت، دسترسی به شفافیت واقعی.

کلیدواژه‌ها: داده حاکمیتی باز، حکومت باز، عوامل پیش‌ران، دولت به‌مثابه پلتفرم.

استناد: ابوالمعالی، فاطمه السادات؛ دانش‌فرد، کرم‌اله؛ پورعزت، علی اصغر (۱۳۹۹). الگوی برای شناسایی پیش‌ران‌های کاربست مدل حکومت باز در دستگاه‌های اجرایی ایران (مورد مطالعه: وزارت کشور). مدیریت دولتی، ۱۲(۱)، ۱۴۲-۱۷۱.

مدیریت دولتی، ۱۳۹۹، دوره ۱۲، شماره ۱، صص. ۱۴۲-۱۷۱

DOI: 10.22059/jipa.2020.289132.2630

دریافت: ۱۳۹۸/۰۵/۰۶، پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۲۶

© دانشکده مدیریت دانشگاه تهران

مقدمه

میل مطالبه‌گری بشر از ابتدای خلقت و میل به توسعه‌یافتگی دولت‌ها از طرفی دیگر، به تغییر پارادایم‌ها در حوزه حکمرانی دامن زده است. از این رو، تغییر پارادایم‌ها موجب واکاوی مجدد خطمشی‌های دولتی و بازتفکر نوع حکمرانی می‌شود. در عصر دیجیتال، جدیدترین پارادایم با محوریت حکمرانی «حکومت باز»^۱ است. امروزه، درباره حکومت باز برداشت‌های مفهومی متفاوتی وجود دارد، زیرا این مفهوم هنوز نوظهور تلقی می‌شود. نکته اینجاست که مفهوم حکومت باز با «حکومت الکترونیک» مترادف نیست، زیرا کارکرد حکومت الکترونیک، انتقال ارزش‌ها به جامعه نیست و هدف آن ارتباط دوجانبه «ملت - دولت»، «دولت - شهروند» و «دولت - رسانه» نیست، هرچند حکومت الکترونیک زندگی کردن را آسان‌تر می‌کند.

حکومت باز شفافیت نیست، بلکه فراتر از شفافیت است. شفافیت به‌تنهایی برای کاربست مدل حکومت باز کافی نیست، بلکه باید زیرساخت‌های ارتباط بیشتر در دولت، جامعه مدنی، شهروندان فراهم شود. به باور (میجر، کرتین و هیلبرنت^۲، ۲۰۱۲)، باز بودن در حکومت باز فقط ناظر بر اطلاعات نیست، بلکه ناظر بر مرادده واقعی نیز هست (کریادو، گومز و مندوزا^۳، ۲۰۱۸).

کریادو و همکاران (۲۰۱۸) حکومت باز را افق شفافیت حاکمیت و صدای شهروندان^۴ در فراگردهای خطمشی‌گذاری عمومی^۵ توصیف می‌کنند. با این تفاسیر، حکومت باز به‌منزله یک مدل حکمرانی، مبتنی بر شفافیت، مشارکت و همکاری است. در حکومت باز، موضوع‌های متفاوت مدیریت دولتی مثل شفافیت، پاسخ‌گویی، دسترسی باز به داده‌های دولتی، تضمین حق استفاده شهروندان از اطلاعات^۶، محافظت از داده‌های خصوصی^۷ و سازوکارهای مشارکت شهروندی^۸ نیز مطرح می‌شوند (کریادو و همکاران، ۲۰۱۸).

هدف این پژوهش، ارائه الگوی پیش‌ران‌های حکومت باز از دیدگاه خبرگان برای کاربست مدل است. با این تفاسیر مشاهده می‌شود که حکومت باز، موضوعی جدید است که در دستور کار نهادهای بین‌المللی و دولت‌های توسعه‌یافته قرار گرفته و به کشورهای در حال توسعه نیز تسری پیدا کرده است. ایران نیز در حال حرکت به سمت این پارادایم جدید و واکاوی زیرساخت‌ها و بسترهای لازم آن است. از این رو، یکی از موارد مهم برای کاربست حکومت باز در کشور، شناسایی عوامل پیش‌ران، بازنگری و مهندسی مجدد و ارائه الگویی برای اولویت‌بندی این عوامل پیش‌ران در عرصه حکمرانی است. برای پیاده‌سازی حکومت باز، مانند همه مدل‌های حکمرانی، به نقطه‌ای برای شروع نیاز داریم. نخست با مرور کیفی ادبیات، زمینه‌ها و الزام‌های لازم برای کاربست مدل حکومت باز در سایر کشورها بررسی شد و سپس در بخش کیفی پژوهش، پس از مصاحبه با خبرگان و افراد درگیر این حوزه (در بخش روش‌شناسی پژوهش به میزان خبرگی افراد مصاحبه شونده اشاره شده است)، پس از پاسخ‌گویی به پرسش‌ها با استفاده از روش تحلیل تم و کدگذاری مضامین،

1. Open Government

3. Criado, Gomez & Mendoza

5. Public Policy Processes

7. The Protection of Private Data

2. Maijer, Curtin & Hillebrandt

4. Citizen Voice

6. Guarantee of the Right to Information

8. Citizen Participation

خروجی مرحله کیفی به ارائه مدلی کلی برای حکومت باز به منزله پیش‌ران اصلاحات نظام اداری منتج شد که بخشی از این مدل (شناسایی پیش‌ران‌های حکومت باز) در این پژوهش بررسی شد و در نهایت، برخی از مصاحبه‌شوندگان برای بومی‌سازی مدل و پیاده‌سازی آن راهکارهایی ارائه دادند. برای آزمون مدل در بخش‌های کیفی و کمی، «وزارت کشور» به‌منزله دستگاه منتخب اجرایی ایران در بخش کمی انتخاب شد. از جمله اهداف پژوهشگران در این پژوهش، ارائه مدلی متناسب با شرایط سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و اداری کشور است. پرسش‌هایی که پژوهش حاضر در پی پاسخ‌گویی به آنهاست عبارت‌اند از حکومت باز چیست؟ پیش‌ران‌های حکومت باز کدام‌اند؟ الزام‌ها و زمینه‌های لازم برای کاربست مدل حکومت باز چیست؟

از آنجا که مدل حکومت باز به یک اکوسیستم دیجیتال نیاز دارد، پژوهشگران بر آن شدند تا به شناسایی پیش‌ران‌ها با توجه به شرایط فعلی کشور به‌منزله بخشی از مدل حکومت باز بپردازند.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

با وجود دیرینگی نظری، کاربست مدل حکومت باز طی یک دهه گذشته روندی جنجالی داشته است. کاربست مدل حکومت باز، هم برای شهروندان و هم برای خود حکومت، به‌دلیل مدیریت بهتر اسناد و مدارک^۱ تصمیم‌گیری و ارائه خدمات کارآمدتر^۲، خدمت صادقانه‌تر، با مشارکت واقعی مردم و فساد کمتر بسیار مطلوب است (گاولین، بورل، ویلسون^۳، ۲۰۰۹).

OECD در سال ۲۰۱۱، حکومت باز را میزان شفافیت در اقدام‌ها، میزان دسترس‌پذیر بودن اطلاعات و خدمات برای شهروندان و پذیرش خواسته‌ها، نیازها و ایده‌های آنان از سوی دولت تعریف کرده است. بانک توسعه آمریکا نیز حکومت باز را دال بر ارتقای شفافیت و دسترسی به اطلاعات، مشارکت شهروندان و همکاری میان بازیگران چندگانه، هم در شکل‌گیری خط‌مشی و هم در ارائه خدمات می‌داند (لوپز^۴، ۲۰۱۴: ۲).

با توجه به اهمیت مشروعیت دولت نزد مردم، به‌زعم والدو باید آگاهانه و قدری هوشمندانه‌تر از اداره و حکمرانی سخن گفت، زیرا اداره بر سرنوشت افراد زیادی تأثیر دارد (والدو^۵، ۱۹۸۴). بنا بر باور برخی صاحب‌نظران (لیون و لی^۶، ۲۰۰۱: گیدنس^۷، ۱۹۸۵؛ پک^۸، ۲۰۱۷ و سیت^۹، ۲۰۰۶)، باید به عرصه فرابوروکراتیک^{۱۰} چشم بگشاییم.

اصطلاح حکومت باز در مباحثات بین‌المللی، در خصوص شفافیت و دسترسی به اطلاعات دولتی، تاریخچه ناامیدکننده‌ای دارد. چاپمن و هانت^{۱۱} (۱۹۸۷)، در اوایل سال‌های ۱۹۷۰-۱۹۸۰، کلارک و فرانکولی (۲۰۱۴) تلاش‌هایی که پارکس در سال ۱۹۵۷ با عنوان «اصول حکومت باز» انجام داد را برجسته‌تر کردند. مدل حساب پس‌دهی دولت،

1. Prompting Better Record Management
3. Gavelin, Burall & Wilson
5. Waldo
7. Giddnes
9. Sennett
11. Chapman & Hunt

2. Services More Efficient
4. López & Gallego
6. Layne & Lee
8. Beck
10. Post – Bureaucratic

مبتنی بر رویکردهای اولیه، بیشتر به موضوع‌های مربوط به پنهان‌کاری نهادهای دولتی و تلاش برای «باز کردن پنجره‌ها» در بخش دولتی متمرکز شده بودند تا امکان نظارت شهروندان برای کاهش ابهام‌ها وجود داشته باشد (جانسن^۱، ۲۰۱۵ و زودروبیچک و جانسن^۲، ۲۰۱۵). در نهایت این تلاش‌ها، به گسترش قانون درباره حق دسترسی به اطلاعات عمومی و سازوکارهایی برای بهبود مسئولیت‌پذیری منجر شد. مفهوم حکومت باز، به لطف حمایت نهادهای سیاسی و مدنی جانی تازه‌تر گرفته است. از ۲۱ ژانویه ۲۰۰۹ سه رأس مثلث حکومت باز مبتنی بر سه اصل شفافیت، مشارکت و همکاری گنجانده شد. مدل حکومت باز، پلتفرمی است که در آن، شهروندان به‌منزله شخصیت‌های اصلی دموکراسی مد نظر قرار می‌گیرند (لاتروپ و روما^۳، ۲۰۱۰؛ کریادو^۴، ۲۰۱۳؛ گاناپاتی^۵، ۲۰۱۲ و مک دمورت^۶، ۲۰۱۰). حتی سازمان‌های بین‌المللی نیز بحث حکومت باز را مهم دانسته و در دستور کار خود قرار داده‌اند. با توجه به اهمیت موضوع، با بررسی ادبیات و تأکید خبرگان بر «الزام‌ها و زمینه‌های حکومت باز و اینکه پیش‌ران‌های حکومت باز کدام‌اند؟» به بررسی پیش‌ران‌ها پرداختیم.

عوامل پیش‌ران حکومت باز

در فراگرد خط‌مشی‌گذاری، عوامل پیش‌ران، رویداد بحرانی یا مجموعه‌ای از رویدادها هستند که یک مسئله روزمره را به یک تجربه عمومی منفی و گسترده تبدیل می‌کنند. از این رو، پاسخ و واکنش مثبت یا منفی عمومی به آن تجربه یا رویداد، در تحریک خط‌مشی ایفای نقش می‌کند. عوامل پیش‌ران در ایجاد نظم مجدد، سطوح آگاهی در خط‌مشی عمومی و خط‌مشی‌گذار عمومی بسیار مهم هستند. ابعاد عوامل پیش‌ران می‌توانند قلمرو، شدت (حساسیت)، زمان یا منابع باشند (دانش فرد، ۱۳۹۴).

دولت‌ها به فراخور زمان، در هر عصری با فشار بیرونی فناوری دیجیتال مواجه بوده‌اند و در هر دوره از نوآوری‌های آن استفاده کرده‌اند. حکومت باز هم یکی از دستاوردهای دولت دیجیتال است. با وجود قانون دسترسی آزاد به اطلاعات و مطالبه‌گری از سوی مردم و استفاده از قدرت بزرگ داده^۷، شاهد حکمرانی جدیدتری هستیم (جانسونکی^۸، ۲۰۱۶). عقیم ماندن و محدود شدن مشارکت مردمی به انتخابات و مناسبت‌های ملی، نه‌تنها از مشروعیت دولت‌ها می‌کاهد، بلکه اعتماد مردم را نیز کاهش داده و نتایجی همچون فساد، بی‌تفاوتی، مسئولیت‌ناپذیری و عدم احساس تعلق در جامعه را در پی خواهد داشت. دولت می‌تواند از این پلتفرم (منابع مالی، فکری و اطلاعاتی)، مردم و توانایی خود استفاده کرده و ظرفیت عظیمی را برای مشارکت و انجام کارها به‌وسیله خود مردم رقم بزند. موارد زیر، از جمله الزام‌ها و زمینه‌های استفاده از این هم‌افزایی برای دولت و کاربست مدل حکومت باز هستند: نخستین زمینه استفاده از ظرفیت داده حاکمیتی باز، اجرایی کردن قانون دسترسی آزاد به اطلاعات (به‌جز اطلاعات نظامی و خاص دولتی)، نقش فناوری‌های نوین

1. Janssen
3. Lathrop & Ruma
5. Ganapati
7. Big Data

2. Zuiderwijk & Janssen
4. Criado
6. McDermott
8. Janowski

اطلاعات و ارتباطها در شکل‌گیری دولت به‌مثابه پلتفرم و در نهایت، استفاده از دولت به‌مثابه یک پلتفرم است تا در راستای پیاده‌سازی واقعی حکومت باز، گام نخست و مبانی اصلی گام‌های بعدی برداشته شود.

داده حاکمیتی باز

هدف‌گذاری جدید در رابطه با باز کردن و انتشار داده‌ها، به ایجاد ارزش بالقوه منبعث از داده‌ها می‌انجامد. داده حاکمیتی باز^۱ را می‌توان «داده‌های وابسته به دولت» که برای عموم باز است، تعریف کرد. سایر تعاریف بر جنبه‌های دیگر مثل مزایای اجتماعی یا ابعاد فناورانه تأکید کرده‌اند (کامسدال^۲، ۲۰۱۷: ۳). در حقیقت، روند گشودگی داده‌های حکومتی^۳، به‌منظور استفاده در اهداف علمی، تجاری و سیاسی به ایجاد چندین زیرساخت الکترونیکی منجر شده است که اطلاعات مربوط به بخش دولتی^۴ را ارائه می‌دهند (الکسپولوس، زودروویک، چارابیدیس، لوکاس و جانسن^۵، ۲۰۱۲).

از این رو، با مطرح شدن میزان اهمیت و تأکید دولت‌ها بر داده باز و ایجاد ارزش افزوده‌ای که در بخش دولتی خواهد داشت، این مهم توجه بسیاری از صاحب‌نظران را به خود جلب کرد. برای نمونه، در ۱۶ اکتبر ۲۰۱۲ با هدف اصلاحات و کاهش هزینه‌ها، دنیس پارفنوف و مارتین والاس با رونان فاکس و ویلیام بوزونگ اعضای وزارت امور خارجه دولت‌های بریتانیا، ایالات متحده، برزیل، اندونزی، مکزیک، نروژ، فیلیپین و آفریقای جنوبی که از اعضای اصلی OGP بودند، ملاقات کردند. فحوای نشست‌ها و اهداف نهاد در این باره عبارت‌اند از الزام به تعهد حکومت‌ها در راستای ارتقای سیستم شفافیت، تواناسازی شهروندی، مبارزه با فساد و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین برای تقویت پایه‌های دولت. اگرچه OGP نهادی مستقل است، اما با چهار نهاد بین‌المللی همکاری دارد که عبارت‌اند از بانک جهانی، بانک توسعه بین‌المللی آمریکا، سازمان همکاری اقتصادی و توسعه و برنامه توسعه سازمان ملل. کشورهایی که عضو OGP هستند، متعهد می‌شوند تا در رابطه با شهروندان، بازتر، پاسخ‌گوتر و شفاف‌تر باشند. کسب ۷۵ درصد از موارد زیر برای عضویت در سازمان OGP لازم است (پیروسکی^۶، ۲۰۱۶: ۵):

الف) شفافیت مالی (دسترسی به بودجه باز)؛

ب) دسترسی به اطلاعات (قانون دسترسی آزاد به اطلاعات)؛

ج) افشای دارایی‌های مالی (افشای مالی مقام‌های رسمی)؛

د) میزان مشارکت شهروندان (شاخص دموکراسی).

تحول‌های دیجیتال، زمینه تسریع اصلاحات بوروکراتیک و ارائه خدمات عمومی بهتر را فراهم می‌آورند (فلیگیوراس و پالوتی^۷، ۲۰۱۹: ۳)، هرچند باید برای رعایت محرمانگی دسترسی به داده‌ها و فراهم آوردن اطلاعات خطامشی و مشارکت مردم و نخبگان در فراگرد خطامشی‌گذاری، به خطامشی‌گذاری داده باز^۸ توسط دولت و حکومت نیاز داریم (عبدالحسین زاده و ثنایی، ۱۳۹۶).

1. Open Government Data

3. Opening Government Data

5. Alexopoulos, Zuiderwijk, Loukis, Charalabidis & Janssen

7. Filgueiras & Palotti

2. Kvamsdal

4. Public Sector Information (PSI)

6. Piotrowski

8. Open Data Policy

دسترسی آزاد به اطلاعات

ایالات متحده آمریکا، به پیشرو بودن در زمینه راهبردهای حکومت باز تمایل داشته و می‌خواهد این راهبرد تنها به دولت اوپاما محدود نشود. سابقه بحث درباره «حکومت باز»، میان خبرگان آمریکا در اواخر دهه ۹-۱۹۵۰ جدی‌تر بوده که شاید ریشه این جدیت، محافظه‌کاری‌ها و رویه‌های رو به تأخیر جدی و انتشار اطلاعات بعد از جنگ جهانی دوم بود. از این رو، به اصول حکومت باز^۱ و ایده اطلاعات آزاد دولتی توجه شد. در نتیجه، اصلاحات قانونی در سال ۱۹۶۶ به تصویب قانون آزادی اطلاعات (FOIA)^۲ انجامید و با وجود مخالفت‌های رئیس‌جمهور وقت جانسون^۳، در سال ۱۹۶۷ به اجرا درآمد. بنابراین، حتی با وجود مخالفت‌های زیاد دولت، آمریکا خود را در برابر بهبود مداوم اطلاع‌رسانی به مردم، موظف و مسئول می‌دید (پاریک و ساش^۴، ۲۰۱۵). قانون آزادی اطلاعات، به شهروندان آمریکایی اجازه می‌داد تا به اسناد رسمی^۵ دسترسی داشته باشند. جمهوری اسلامی ایران نیز در سال ۱۳۸۸ این قانون را تصویب کرد.

این اصلاحات، درباره زمینه آزادی اطلاعات چنان بود که دولت را به افشای همه اطلاعات موظف می‌کرد و بر اساس آن، دولت باید در برابر دسترسی نداشتن مردم به اطلاعات پاسخگو باشد. هرچند اطلاعات محرمانه نظامی، از این قاعده مستثنا شدند. دامنه اصلاحات، به توسعه رسانه‌ها، زمینه‌سازی وب، ایجاد پلتفرم‌هایی برای استفاده، انتشار و ویرایش اطلاعات از سوی دولت، برای استفاده شهروندان منجر شد. این روند ارائه‌دهندگان اطلاعات^۶ تا انتشار اطلاعات به صورت فردی ادامه پیدا کرد و نیازی نبود فرد انتشاردهنده عضو رسمی یک سیستم یا سازمان باشد.

نقش فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات در شکل‌گیری دولت به‌مثابه پلتفرم

پیشرفت‌های فناوری‌ها در دهه‌های اخیر، دولت را بی‌نصیب نگذاشته است و می‌توان تأثیر فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات را در تغییر نقش، وظایف، ساختار و فراگردهای دولت‌ها از حکومت الکترونیک در دهه ۹۰ تا دولت وب ۲/۰، در دهه نخست قرن بیست و یکم و همچنین دولت دیجیتال یا دولت به‌مثابه پلتفرم در سال‌های اخیر مشاهده کرد. در حقیقت، دو روند مهم در دولت (که در سال‌های اخیر پدیدار شد) عبارت‌اند از: وب ۲/۰ و باز کردن اطلاعات برای شهروندان به‌منظور استفاده در اهداف علمی، تجاری و سیاسی. بر این اساس، خط فرضی بین نسل نخست را می‌توان به صورت «کلاسیک اینترنت» یا «وب ۲/۰» که برای مشتریان و شهروندان ایجاد ارزش می‌کند، ترسیم کرد (الکسپولوس و همکاران^۷، ۲۰۱۴).

فناوری‌های موبایل، ابر داده (کلود) و شبکه‌های اجتماعی، عامل مطرح شدن این پلتفرم بوده‌اند. از یک طرف، کلود زیرساختی عمومی و جهانی فراهم کرده است که همه در پلتفرم آن می‌توانند محتوا یا برنامه‌های کاربردی تولید کرده و در اختیار عموم قرار دهند. از سوی دیگر شبکه‌های اجتماعی، مردم را در سراسر جهان به یکدیگر متصل کرده و

1. Open Government Principles
3. President Johnson
5. Official Documents
7. Alexopoulos, & et al

2. Freedom of Information Act
4. Parycek & Sachs
6. Information Providers

مشخصات آنها را به صورت آنلاین نگهداری می‌کنند. علاوه بر این، فناوری موبایل امکان اتصال به زیرساخت‌های جهانی خود را در هر زمان و مکان با ایجاد کسب‌وکار، توزیع محتوا و فروش کالا و خدمت فراهم می‌آورد. اوریلی برای نخستین بار مفهوم وب ۲/۰ را مطرح کرد. وب ۲/۰ نسخه جدیدی از شبکه جهانی وب نبود، بلکه رنسانسی بعد از دوران رکود «COM» و کشف دوباره قدمی پنهان بود که در طراحی اصلی شبکه جهانی وب وجود دارد. یکی از اصول مهم وب ۲/۰ نگاه کردن به وب به منزله یک زیرساخت یا پلتفرم است. وب ۲/۰ به نیازهای شهروندان پاسخ مستقیم می‌دهد. با پیشرفت‌های اخیر فناوری اطلاعات شامل وب ۲/۰ و ۳/۰ و همچنین شبکه‌های اجتماعی و سیستم‌های موبایل، امکان تغییر رابطه یک‌سویه از «دولت به مردم» و همکاری «مردم و دولت» فراهم شده است. نسل جدید فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، قابلیت ایجاد تحول در دولت و ارائه خدمات عمومی را فراهم کرده است. به کارگیری فناوری می‌تواند موجب بهبود بهره‌وری و کارایی دولت شده، امکان مرادده مردم با دولت را در هر زمان و هر محل فراهم آورد و سبب استحکام فراگرد دموکراتیک و توانمندسازی مردم برای مشارکت در تدوین خط‌مشی‌های عمومی شود (کاتسونیز^۱، ۲۰۱۵).

دولت به‌مثابه پلتفرم

اطلاعات تولیدشده توسط شهروندان یا به نمایندگی از آنها، عامل حیات اقتصاد و ملت است و دولت باید این اطلاعات را سرمایه‌ای ملی بداند. شهروندان امروزی، بیشتر از هر زمان دیگری با هم ارتباط داشته و برای حل مشکل‌های محلی و ملی خود توانایی و اشتیاق زیادی دارند. خدمات و اطلاعات دولت می‌تواند در مکان و زمانی که شهروندان احتیاج دارند به آنها عرضه شود. شهروندان برای شکل دادن به نوآوری‌های جدید توانمند می‌شوند تا برای اداره جامعه و حکومت به تولید رویکردی بهتر منجر شود. در این مدل، دولت به‌جای اینکه محرک اولیه فعالیت‌های مدنی باشد یک فراخواننده و توانمندساز است.

این برداشت و حرکت، از مدلی که دونالد کتل^۲ درباره دولت ارائه داده متفاوت است و به صورت کاملاً ماهرانه آن را «دولت به‌مثابه ماشین فروش»^۳ نامیده است. ما مالیات می‌پردازیم و در ازای آن انتظار دریافت خدمات داریم و وقتی خدمات مد نظر خود را دریافت نمی‌کنیم، مشارکت ما به اعتراض کردن محدود می‌شود، مثل حالتی که شروع به تکان دادن یک ماشین فروش می‌کنیم یعنی اقدام جمعی، به نوعی اعتراض جمعی، تقلیل می‌یابد.

حال چه می‌شود اگر ما دولت را به‌جای یک ماشین فروش، «مدیر یک بازار» در نظر بگیریم؟ اریک ریموند^۴ در کتاب «کلیسا و بازار»^۵، از شکل یک بازار برای مقایسه مدل توسعه مشارکتی نرم‌افزار «منبع باز»^۶ و توسعه نرم‌افزار سنتی استفاده می‌کند. در مدل ماشین فروش، منوی کاملی از خدمات موجود از قبل تعیین می‌شود. تعداد محدودی از

1. Katsonis

2. Donald Kettl

۳. ماشین خودکاری که با انداختن پول در آن می‌توان جنس مورد نیاز را خریداری کرد.

4. Eric Raymond

5. The Cathedral & the Bazaar

6. OPen Source

فروشنده‌ها این امکان را پیدا می‌کنند که محصول‌های خود را در داخل ماشین بگذارند و در نتیجه گزینه‌ها محدود و قیمت‌ها بالا خواهند بود. در مقابل، بازار با فراهم آوردن امکان رقابت، خدماتی بیشتر را با هزینه‌ای کمتر ارائه می‌دهد (اوریلی^۱، ۲۰۱۳).

با این تفاسیر، مسئله دولت به‌مثابه پلتفرم^۲، یکی از موضوع‌های روز دنیاست و بسیاری از کشورها به آن توجه کرده‌اند، ولی جای آن در محافل علمی و اداری کشور خالی است. دولت به‌مثابه پلتفرم، با مبحث شفافیت و حکومت باز ارتباط تنگاتنگی دارد و به‌نوعی یک زیرساخت فنی و عملیاتی تحقق شفافیت محسوب می‌شود. دولت به‌مثابه پلتفرم، دولتی است که درهای خود را از لحاظ داده‌ها، خط‌مشی‌ها و کارکردها باز می‌کند و به کارآفرینان بخش خصوصی اجازه می‌دهد تا برنامه‌های کاربردی بسازند و کارکردهای گوناگون حکومت را به‌صورت کارا تر و اثربخش تر ایفا کنند (دلیب^۳، ۲۰۱۷). وب ۲/۰ نحوه ارائه اطلاعات به مردم را تغییر داده است. اداره‌های دولتی^۴ در این عصر جدید^۵ نقش مهمی بازی می‌کنند. سازمان‌ها و نهادهای جهانی^۶، دولت‌های مرکزی، منطقه‌ای و محلی مجموعه اطلاعات گسترده‌ای را جمع‌آوری و تولید می‌کنند که به‌طور بالقوه برای شهروندان در مقام کاربر صنعت دیجیتال^۷ کاربرد دارند.

جدول ۱. خلاصه پیشینه پژوهش

متغیر اصلی	پیش‌ران‌ها یا ابعاد اصلی مدل	مؤلفه‌ها	مبانی نظری (جنبه‌های مثبت و منفی)
توسعه دولت	توسعه دولت	جنبش نرم‌افزار باز (FSM) ^{۱۱}	جنبش نرم‌افزارهای باز، گشودگی دولت را افزایش می‌دهد (الکسپولوس، ۲۰۱۳). ضعف: نیاز به متخصص وجه مشترک: اغلب اصلاحات تنیدگی با فناوری بوده است (کازن، ۲۰۱۹). پیشرفت‌های متفاوت در عرصه دیجیتالی شدن (حکومت الکترونیک ^۸ ، مشارکت الکترونیک ^۹ ، تهیه الکترونیکی ^{۱۰} و پلتفرم‌های داده‌محور)، در سراسر دنیا، نمونه‌های بارز روندهای بازنگری در اصلاحات مربوط به بخش دولتی‌اند. وجه مشترک اصلاحات: یادگیری، عنصر اصلی اصلاحات (استالمن، ۱۹۸۳).
		مطبوعات انسانی باز (OHP) در صنعت دارو، رسانه، پروژه‌های باز، اقتصاد باز	داده‌های حکومتی باز، پلتفرم فناورانه‌ای را برای مطالبه‌گری جدید ایجاد می‌کنند و به جلب اعتماد بیشتر مردم و مشارکت واقعی آنها منجر می‌شوند (مؤسسه دانش باز ^{۱۲} ، ۲۰۱۰؛ الکسپولوس، ۲۰۱۳). مشکلات پیاده‌سازی: ظرفیت‌سازی و توسعه ساختارهای ضروری. داده باز باید به خلق ارزش منجر شود. ضعف: تفاوت در تعریف ارزش‌ها

1. O'Reilly
3. Delib
5. New era
7. Digital content industry
9. e-participation
11. Free Software Movement

2. Government as a Platform
4. Public administrations
6. Global institutions
8. e- Government
10. e-procurement
12. Open Knowledge

ادامه جدول ۱

متغیر اصلی	پیش‌ران‌ها یا ابعاد اصلی مدل	مؤلفه‌ها	مبانی نظری (جنبه‌های مثبت و منفی)
حکومت باز	حکومت باز	باز، حکومت باز ^۳ و جامعه باز ^۴ ، شفافیت، همکاری، مشارکت، تقویت دموکراسی، افزایش اعتماد عمومی	این گفته نادرست است که کشورهای توسعه یافته‌ای مثل آمریکا، فقط توانایی بهره‌مندی از مدل حکومت باز را دارند. همه کشورهایی که حکومت الکترونیک را در پیش می‌گیرند و از فناوری ICT بهره می‌برند، ناخواسته به سمت حکومت باز حرکت می‌کنند (نام، ۲۰۱۲؛ کارل پوپر، ۱۹۶۲؛ اوریلی، ۲۰۱۰؛ تاتوو نام، ۲۰۱۲؛ ۳۴۷؛ گالوین و کارین، ۲۰۰۹). ۱. حکومت باز به واسطه آزادی اطلاعات و شفافیت، فساد را کاهش می‌دهد (بیرکین شاو، ۱۹۹۷ و داووز، ۲۰۱۰). ۲. حکومت باز، دموکراسی را قوی‌تر کرده و کارایی و اثربخشی دولت را افزایش می‌دهد (اوباما، ۲۰۰۹). ۳. دموکراسی بازی که پارسک، کریپ و المن (۲۰۱۱) مطرح کردند، بسیار مهم بود. ۴. پاسخ‌گویی به انواع سازمانی، قانونی، حرفه‌ای و سیاسی دسته‌بندی شده است (فقیهی، ۱۳۷۴). ۵. تأکید می‌شود که شهروندان در اداره امور حاکمیتی مشارکت کنند. ۶. حکومت باز، متضمن نوعی تغییر فرهنگی به سمت ایجاد ارتباط میان دولت و شهروندان بوده است. ۷. در خط‌مشی‌های حکومت باز (خط‌مشی‌گذاری داده باز حکومتی)، بر استفاده از فناوری اطلاعات و داده‌ها، به‌منزله منابع و ابزارهایی برای ایجاد مرادده‌های معنادار میان شهروندان و دولت‌ها تأکید می‌شود. ۸. حکومت باز، راهبردی جدید و مترقی برای ارتباط دولت‌ها با مردم به‌واسطه فناوری اطلاعات و ارتباطات است (عبدالحسین زاده، ۱۳۹۶) این رویکرد دولت‌ها را قادر می‌سازد تا هر زمان که نیاز باشد از شهروندان طلب یاری کنند. برای مثال، برای حل انواع مشکلات همیشگی که به نظر می‌رسد نشئت گرفته از وجود نهادهای اثربخش و دموکراسی قدرتمندتر و مؤثرتر باشد. ۹. بر اساس نتایج پژوهش‌ها، به سه ارزش اساسی زیر اشاره شد: اداره کردن الکترونیکی، مشارکت الکترونیکی، ارائه خدمات الکترونیکی (برنامه پیشرفت و توسعه ملل متحد، ۲۰۱۰).

1. UNDP :United Nations Development Programme
3. Open Government

2. Open
4. Open Society

ادامه جدول ۱

متغیر اصلی	پیش‌ران‌ها یا ابعاد اصلی مدل	مؤلفه‌ها	مبانی نظری (جنبه‌های مثبت و منفی)
حکومت باز	داده باز حاکمیتی	۱. مزایا، چالش‌ها و موانع داده باز و حکومت باز؛ ۲. چالش‌های حین تصویب و اجرای طرح‌های داده باز در سازمان‌های محلی وابسته به شهرداری؛ ۳. موضوع‌های خاص در نوآوری از طریق داده باز: مروری بر دستور کارهای در حال ظهور برای دولت‌ها؛ ۴. موانع اجتماعی و فنی گسترش داده باز	نخستین بار قوانین مربوط به داده باز در سال ۲۰۰۹ مطرح شد؛ ولی امروزه بیش از ۲۵۰ دولت در سطوح ملی، منطقه‌ای و شهری در حال پیاده‌سازی الزامات داده باز هستند (ناهون و همکاران، ۲۰۱۴). داده حاکمیتی باز یا «خط‌مشی‌های داده‌های باز، معمولاً در قالب مجموعه داده‌های بخش دولتی (عمومی) نمایش داده می‌شوند که به راحتی از طریق پورتال‌های وب دولتی، در دسترس و استفاده مجدد عموم مردم قرار دارد (کمیسون اروپا و پرتال داده باز اروپا، ۲۰۱۵؛ یانسن و همکاران، ۲۰۱۲؛ لونورد، ۲۰۱۴). ویژگی‌های داده حاکمیتی باز عبارت‌اند از: تکمیل شدگی^۱؛ اولویت^۲؛ به‌هنگام و به‌روز بودن؛ سهولت دسترسی فیزیکی و الکترونیکی؛ قابلیت استفاده مجدد؛ ماشین‌خوان؛ تغییرپذیر و ترکیب‌پذیر؛ تبعیض‌ناپذیر^۳؛ رعایت استانداردهای متعارف؛ صدور مجوز^۴؛ پایداری، دوام^۵؛ هزینه‌های استفاده^۶ (مؤسسه سان‌لایت^۷، ۲۰۱۰). شایدرویک و همکاران (۲۰۱۴)، شایدرویک و همکاران، ۲۰۱۴، اوریلی (۲۰۱۳)، بانک جهانی (۲۰۱۶)، کمیسیون اروپا و پرتال داده باز اروپا (۲۰۱۵)، کازن (۲۰۱۹) چالش‌ها و موانع داده باز و حکومت باز (ابعاد شناسایی شده): ۶ بُعد (نهادی، کاربری و مشارکت و...) و ۶۱ چالش (یانسن و همکاران، ۲۰۱۲). ۹ بُعد (اخلاقی، باز بودن، کیفیت اطلاعات، بخش خصوصی و...) و ۵۲ چالش (لونورد، ۲۰۱۴). ۷ بُعد (اجتماعی، اقتصادی، فنی، عملیاتی و...) و ۳۳ چالش (شایدرویک و همکاران، ۲۰۱۴). ۸ بُعد (کیفیت، توانایی فهم، کاربری، فنی و...) و ۹۸ چالش (شایدرویک و همکاران، ۲۰۱۴). ابزارهایی مانند پلتفرم‌های فرهنگ الکترونیکی^۸، تدارکات الکترونیکی، آموزش الکترونیکی^۹، تجارت الکترونیکی^{۱۰} یا حتی ابزارهای نوین برای همکاری‌های پیشرفته^{۱۱} در میحث اصلاحات اداری، مثل نرم‌افزارهای باز، رسانه‌های اجتماعی^{۱۲} و پلتفرم‌های داده باز، محور و زمینه مشارکت واقعی شهروندان را فراهم می‌کنند (کازن، ۲۰۱۹).

1. Completeness

3. Non-Discrimination

5. Permanence

7. Sunlight foundation

9. e-education

11. Advancing Collaborative Trends

2. Primacy

4. Licensing

6. Usage costs

8. e-culture

10. e-commerce

12. Social Media

ادامه جدول ۱

متغیر اصلی	پیشن‌ران‌ها یا ابعاد اصلی مدل	مؤلفه‌ها	مبانی نظری (جنبه‌های مثبت و منفی)
حکومت باز	دسترسی آزاد به اطلاعات FOI		مصوب سال ۱۳۸۸ همکاری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (رئیس کمیسیون، وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات، وزیر اطلاعات، وزیر دفاع و پشتیبانی، رئیس کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی، دبیر شورای عالی فناوری اطلاعات) در کمیسیون‌هایی که تشکیل می‌شوند. بررسی قانون FOI در ایران برگزار می‌شود هر دو ماه یک بار با حضور سه نفر از اعضا و ریاست ابعاد قانون: ماده ۱: اطلاعات شخصی و عمومی ماده ۲: دسترسی هر ایرانی به اطلاعات عمومی، مگر موارد منع قانون‌گذار؛ ماده ۳: تکلیف واجب سازمان‌های عمومی برای انتشار اطلاعات؛ ماده ۴: عدم مطالبه دلایل توجیهی برای ارائه اطلاعات به مردم از طرف دستگاه دولتی؛ ماده ۵: پاسخ‌گویی در مدت حداکثر ده روز؛ ماده ۶: طبقه‌بندی اطلاعات توسط دستگاه‌ها؛ ماده ۷: عدم انتشار اسرار دولتی.
	دولت به مثابه پلتفرم	انتشار اطلاعات حکومت ایجاد اپلیکیشن‌های خدماتی مطالبه‌گری و نظارت بازخور گیری خطامشی‌گذاری گزارش‌دهی اقدامات عملی دولت ۲/۰^۲	۱. عموم مردم و کسب‌وکارهای خصوصی؛ ۲. امور اداری و روزمره مردم و امکان انتخاب خدمات بهتر؛ ۳. نظارت بر کار دولت؛ ۴. استفاده از داده‌های به‌دست‌آمده از رفتار مردم؛ ۵. جمع‌سپاری‌ها، برگزاری چالش‌ها و مسابقه‌ها، ارائه پیشنهادها و ارزیابی خطامشی‌ها؛ ۶. گزارش ایرادها، نقص‌ها و مشکل‌ها؛ ۷. حل مشکلات توسط خود مردم؛ تالان معتقد است که پیشرفت‌های حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات، به شکل‌گیری و ایجاد دولت به‌مثابه پلتفرم، کمک شایانی کرده است. اوریلی که نخستین بار مفهوم وب ۲.۰ را مطرح کرد، معتقد است که وب ۲.۰ شروع تحولی جدید است. اوریلی، ۲۰۱۳؛ دلیب، ۲۰۱۷؛ تالان، ۲۰۱۷) جنبه مثبت: تقویت شنیدن صداهای مردمی، تائوو نام^۲ (۲۰۱۲)

1. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)

2. Taewoo Nam

2. Government 2.0

ادامه جدول ۱

متغیر اصلی	پیش‌ران‌ها یا ابعاد اصلی مدل	مؤلفه‌ها	مبانی نظری (جنبه‌های مثبت و منفی)
مشارکت واقعی مردم	شفافیت	بازخوردگیری از watchdogs دیده‌بان‌ها	۱. در دسترس بودن داده‌ها؛ ۲. استفاده از تاثیرات لابی‌ها؛ ۳. گشودگی؛ ۴. نوآوری. از ویژگی‌های مهم و مکمل شفافیت، گزارشگری تخلف (سوت زنی)^۱ است. (اوهارا، ۲۰۰۸؛ تحقیقات مؤسسه سان لایت)^۲
		حکومت باز و جامعه باز شفافیت، همکاری، مشارکت، تقویت دموکراسی، افزایش اعتماد عمومی	شفافیت به‌زعم اوریلی به دموکراسی باز منجر می‌شود. نماد حکومت باز از منظر کارل پوپر، دموکراسی باز و جامعه باز است (کارل پوپر، ۱۹۶۲؛ اوریلی، ۲۰۱۰؛ باراک اوباما، ۲۰۰۹؛ تائوو نام، ۲۰۱۲: ۳۴۷)
		حکومت باز و شفافیت	میزان شفافیت در اقدامات، میزان دسترس پذیر بودن اطلاعات و خدمات برای شهروندان، پذیرش خواسته‌ها، نیازها و ایده‌ها توسط دولت (سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، ۲۰۱۱)
	مشارکت واقعی مردم	حکومت باز و جامعه باز شفافیت، همکاری، مشارکت، تقویت دموکراسی، افزایش اعتماد عمومی	به زعم اوریلی، اینکه ما فکر کنیم مشارکت یعنی صرفاً شهروندان از ما داده دریافت کنند، اشتباه است. زمانی که شهروندان بتوانند روی سایت‌های دستگاه‌های دولتی کامنت بگذارند، وب سایت‌ها به رسانه اجتماعی قوی تبدیل خواهند شد. اوریلی (۲۰۱۳)
		مفروض اصلی حکومت باز: ارتباط دو جانبه شهروندان و دولت است	کریادو در مقاله‌ای با عنوان «نگاهی نو به پدیده حکومت باز»، به این مبحث اشاره کرده که محوریت اصلی حکومت باز، بر مرادده میان بازیگران دولتی و اجتماعی و شفافیت بیشتر، مشارکت و همکاری، استوار است.
		«باز کردن پنجره‌ها»	حکومت باز، از سال ۲۰۱۰ با معرفی نسل‌های جدید فناوری‌های نوین اجتماعی، مشارکتی و باز با تأکید بر تغییرات سیاسی و اداری، شتاب گرفت (کارل پوپر، ۱۹۶۲؛ اوریلی، ۲۰۱۰؛ باراک اوباما، ۲۰۰۹؛ تائوو نام، ۲۰۱۲: ۳۴۷؛ کریادو، ۲۰۱۳؛ گاناپاتی، ۲۰۱۲؛ مک دمورت، ۲۰۱۰)
		نسل جدیدی از فناوری‌های اجتماعی، مشارکتی و باز نظیر ابزارهای وب ۲.۰، برنامه‌ها، شبکه‌های اجتماعی دیجیتال، ابزارهای جغرافیایی، پورتال‌های وب با داده‌های باز، مطرح شدند (لدروپ و راماس، ۲۰۱۰؛ لی و واک، ۲۰۱۲؛ میجر، ۲۰۱۲؛ کریادو، ۲۰۱۸).	
		نکته‌ها: شفافیت به‌تهایی برای کاربست مدل حکومت باز کافی نیست، بلکه باید زیرساخت‌های ارتباط بیشتر «دولت، جامعه مدنی، شهروندان»، فراهم شود. مرآورده باید واقعی باشد. افق شفافیت حاکمیت و صدای شهروندان حائز اهمیت است. محافظت از داده‌های خصوصی مهم است. تلاش هیپارکس در سال ۱۹۵۷ زمینه لازم را برای جانسون و زودریک فراهم کرد تا ابهام‌ها رفع شود و امکان نظارت بیشتر شهروندان افزایش یابد (جانسن و هاون، ۲۰۱۵؛ زودرویچک، ۲۰۱۵)	

1. Whistleblower
3. Criado
5. McDermott
7. Lee and Kwak

2. Sunlight Foundation
4. Ganapati
6. Lathrop and Ruma
8. Meijer

روش‌شناسی پژوهش

در پژوهش‌های علوم انسانی به‌طور اعم و در پژوهش‌های علوم رفتاری به‌طور اخص، انتخاب روش پژوهش برای پی بردن به واقعیت حائز اهمیت است. پژوهش حاضر به‌طور عمده اکتشافی و مبتنی بر پژوهش‌های کیفی بوده و روش بررسی آن تحلیل مضمون یا تم است. مضمون‌ها حاوی اطلاعات مهمی در داده‌ها بوده و تا حدی معنا و مفهوم الگوی مجموعه‌ای از داده‌ها را نشان می‌دهند. فراگرد تحلیل مضمون، زمانی آغاز می‌شود که تحلیل‌گر، الگوهای معنایی و موضوع‌هایی را که جذابیت بالقوه دارند، مد نظر قرار می‌دهد. با این تفاسیر، از آنجا که نتایج این پژوهش برای سایر کشورهای در حال توسعه نیز کاربردی است، می‌توان آن را بنیادی تلقی کرد. البته چون این پژوهش در عمل برای طراحی حکومت باز مفید است، می‌تواند زمینه‌ساز استفاده‌های کاربردی در پژوهش‌های بعدی باشد.

پس از بررسی عمیق ادبیات پژوهش و بررسی سایر پژوهش‌ها، با راهنمایی استادان و تعدادی از خبرگان پرسش‌های مصاحبه آماده شدند. روایی پرسش‌های مصاحبه، با هم‌اندیشی چهار خبره تأیید شد. با توجه به مصاحبه ساختاریافته و عمیق با خبرگان و اخذ دیدگاه‌های آنان روش تحلیل تم به‌منزله یکی از منعطف‌ترین روش‌های کارآمد، به‌کار گرفته شده است (سفیدگران، قلی‌پور، فقیهی، شاه‌حسینی، ۱۳۹۶). تحلیل تم به باور براون و کلارک^۱، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی و فراگردی برای تحلیل داده‌های متنی است که داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی بدل می‌کند و در دیدن متن، برداشت مناسب از اطلاعات به‌ظاهر نامرتبط، تحلیل اطلاعات کیفی، مشاهده نظام‌مند شخص، گروه، موقعیت و نیز تبدیل داده‌های کیفی به داده‌های کمی کاربرد دارد. مفهوم تم، مبین اطلاعات مهمی درباره داده‌ها و پرسش‌های پژوهش است و تا حدی معنا و مفهوم الگوی موجود در مجموعه‌ای را نشان می‌دهد. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها با استفاده از رویکرد کیفی تحلیل تم در قالب تم‌های اصلی، تم‌های فرعی و مفاهیم ارائه شده است. بر اساس رویکرد براون و کلارک، در این پژوهش برای تحلیل تم، طی شش فاز آشنایی با داده‌ها، ایجاد کدهای اولیه، جست‌وجوی تم‌ها، بازنگری تم‌ها، تعریف و نام‌گذاری تم‌ها و در نهایت گزارش آماده شده است (براون و کلارک، ۲۰۰۶).

در گام نخست، صداهای ضبط‌شده (برای ضبط صدا از مصاحبه‌شوندگان اجازه گرفته شد) و فایل‌های دست‌نویس، به‌صورت منسجم تایپ و دسته‌بندی شدند. در گام دوم پس از تحلیل و سازماندهی داده‌ها در گروه‌های معنادار، کدهای اولیه ایجاد شده‌اند و در گام سوم با تمرکز بر تحلیل در سطحی کلان‌تر، پس از حصول اطمینان از اینکه تم‌ها غیر تکراری و در عین حال کلان و دربرگیرنده تمامی ایده‌های مطرح‌شده باشند، کدهای مختلف در قالب تم‌ها مرتب شدند. گام چهارم، شامل پالایش تم‌ها است. از این رو، در این پژوهش تم‌های همگون در گروه‌های منسجم (بر اساس محتوا و مبانی نظری) دسته‌بندی شدند و عناوین کوتاه و مناسب با قابلیت انتقال معنا به خواننده برای مضامین اصلی انتخاب شدند (قلی‌پور و همکاران، ۱۳۹۶).

برای افزایش قابلیت اعتماد پژوهش، پروتکل مصاحبه شامل شیوه شروع مصاحبه تدوین شد تا از پراکنده‌گویی جلوگیری شود. با مشخص کردن محورهای اصلی مصاحبه و آزاد بودن پژوهشگران برای طرح پرسش‌های خود در هر محور، برای افزایش روایی پژوهش تلاش شده است. مستقل بودن پژوهشگران از موضوع پژوهش و حذف تعصب و پیش‌فرض‌های غیرلازم، مهم‌ترین عنصر پایایی در پژوهش‌های کیفی است (دانایی فرد و مظفری، ۱۳۸۷). در نهایت، شبکه مضامین به‌دست‌آمده در اختیار دو نفر از استادانی که در مصاحبه‌ها مشارکت نداشتند قرار داده شد و بر اساس نظرهای اصلاحی آنها، مضامین فراگیر و سازمان‌دهنده (مضامین اصلی و فرعی) اصلاح شدند.

پایایی به سازگاری یافته‌های پژوهش اطلاق می‌شود. در پژوهش حاضر برای محاسبه پایایی مصاحبه‌ها از پایایی باز آزمون استفاده شده است. برای محاسبه پایایی باز آزمون از میان مصاحبه‌ها، دو مصاحبه به‌منزله نمونه انتخاب شدند و هر یک از آنها در دو فاصله زمانی کوتاه و مشخص دوبار کدگذاری می‌شوند. در هر یک از مصاحبه‌ها، کدهایی که در دو فاصله زمانی با هم مشابه هستند، با نام «توافق» و کدهای غیرمشابه با نام «عدم توافق» مشخص شده‌اند. روش محاسبه پایایی بین کدگذاری‌های انجام‌گرفته پژوهشگران در دو فاصله زمانی بدین ترتیب است:

$$\text{درصد پایایی بازآزمون} = \frac{100\% \times \text{تعداد توافق‌ها} \times 2}{\text{تعداد کل کدها}}$$

بنابراین، با انتخاب دو کد از مصاحبه‌ها، هر یک از آنها دوبار در یک فاصله زمانی دوهفته‌ای کدگذاری شدند. نتایج حاصل از این آزمایش در جدول ۲ نشان‌دهنده پایایی روش پژوهش است.

جدول ۲. پایایی پژوهش

ردیف	کد مصاحبه	تعداد کل کدها	تعداد توافق‌ها	تعداد عدم توافق‌ها	پایایی باز آزمون
۱	۹	۱۷	۷	۲	۸۲٪
۲	۱۶	۱۹	۹	۴	۹۴٪
کل		۳۶	۱۶	۶	

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، تعداد کل کدها در بازه زمانی دوهفته‌ای برابر ۳۶ و تعداد کل توافق‌ها میان کدها در این دو زمان، برابر ۱۶ و تعداد کل عدم توافق‌ها در این دو زمان برابر ۶ است. پایایی باز آزمون مصاحبه‌های انجام‌گرفته در این پژوهش با استفاده از فرمول بیان شده، ۸۵ درصد است. با توجه با اینکه این میزان پایایی بیشتر از ۶۰ درصد است، قابلیت اعتماد کدگذاری تأیید می‌شود. از آنجا که می‌توان ادعا کرد فراگرد باز شدن حکومت، از وزارت کشور آغاز می‌شود و این وزارتخانه به‌منزله یکی از دستگاه‌های اجرایی مهم کشور، به پیشبرد اصلاحات و اجرای خط‌مشی‌های اصلاحی (برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی) موظف است، پاسخ به پرسش‌ها با در نظر داشتن نقش وزارت کشور به‌منزله متولی کاربست مدل حکومت باز (با فرض پیاده‌سازی الگوی کاربست حکومت باز) از سوی مصاحبه‌شوندگان در دستور کار قرار گرفت.

جدول ۳. مشخصه‌های مصاحبه‌شوندگان

ردیف	مسئولیت و رتبه علمی	مدرک و رشته تحصیلی	سابقه اجرایی و علمی
۱	اندیشکده شفافیت برای ایران	دکتری مدیریت سیاست‌گذاری علم و فناوری	پانزده سال پنج سال اندیشکده شفافیت برای ایران
۲	رئیس مرکز آمار شهرداری تهران	دکتری آمار	ده سال
۳	استاد دانشگاه، دانشگاه پیام نور تبریز	دکتری مدیریت	بیست سال، استادیار
۴	پژوهشکده علوم انسانی و مطالعات فرهنگی	دکتری اقتصاد	۲۱ سال مدیر دفتر مطالعات اجتماعی پژوهشکده علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
۵	استاد دانشگاه - دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات	دکتری مدیریت دولتی	بیست سال، دانشیار
۶	استاد دانشگاه	دکتری مدیریت سیاست‌گذاری علم و فناوری	بیست سال سابقه، استادیار
۷	معاون مرکز پژوهش‌های مجلس	فوق لیسانس روابط بین‌الملل	۴۵ سال سابقه کار و کارشناسی: کارشناس حقوقی اداری سازمان امور اداری و استخدامی کشور سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور
۸	عضو هیئت عامل سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات جانشین دبیر شورای سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات	فوق لیسانس IT	بیست سال سابقه اجرایی در حوزه IT مدیر IT بورس کالا مدیر سابق مرکز پژوهش‌های مجلس
۹	معاون مرکز پژوهش‌های مجلس	دکتری مدیریت دولتی - تطبیقی و توسعه	بیست سال سابقه
۱۰	آستان قدس رضوی مدرس دانشگاه	فوق لیسانس مدیریت مالی	هجده سال اجرایی
۱۱	نماینده شرکت ملی فولاد در آلمان	فوق لیسانس مدیریت بازرگانی از آمریکا	هفده سال اجرایی
۱۲	مدیر بازرگانی شهرداری تهران مدرس دانشگاه تهران و دانشگاه آزاد	دکتری مدیریت دولتی گرایش مدیریت منابع انسانی	یازده سال سابقه تدریس پانزده سال سابقه اجرایی
۱۳	استاد دانشگاه علامه طباطبایی	دکتری مدیریت دولتی	سی سال سابقه، استاد
۱۴	استاد دانشگاه تهران	دکتری علوم سیاسی	بیست سال سابقه، استاد
۱۵	استاد دانشگاه آزاد قزوین	دکتری مدیریت دولتی	پانزده سال سابقه اجرایی
۱۶	استاد دانشگاه تهران	دکتری مدیریت دولتی	بیست سال، استاد

روش گردآوری داده و اطلاعات، شامل روش مطالعه‌های کتابخانه‌ای با ابزار فیش‌نویسی و میدانی با ابزار مصاحبه است. به این منظور، ابتدا با استفاده از روش کتابخانه‌ای و ابزار فیش‌نویسی، پیشینه مربوط به موضوع بررسی شد و مدل اولیه مبتنی بر پیشینه تدوین شد. در روش میدانی نیز با استفاده از ابزار مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، مدل نهایی پژوهش با استفاده از روش تحلیل مضمون استخراج شد. جامعه خبرگان، این پژوهش شامل نخبگان دانشگاهی و اجرایی بودند. با شانزده خبره دانشگاهی و اجرایی مصاحبه شد و از مصاحبه سیزدهم به بعد، دیگر داده و اطلاعات جدیدی شناسایی نشد، بنابراین کفایت نمونه‌گیری در مصاحبه شانزدهم محرز شد. این مصاحبه‌ها چهار ماه زمان برد. ویژگی‌های مصاحبه‌شوندگان به ترتیب زیر بود:

۱. بالای پانزده سال سابقه اجرایی؛

۲. سابقه تدریس در حوزه دانش اداره؛

۳. آشنایی با نظریه‌های داده باز و حکومت باز.

یافته‌های پژوهش

پیش از اجرای مصاحبه‌ها، اطلاعات مورد نیاز پژوهش مانند اهداف پژوهش و همچنین مدل برآمده از بررسی ادبیات پژوهش به مصاحبه‌شوندگان ارائه شد تا اطلاعات مختصری درباره این پژوهش و اهداف داشته باشند و تا حد امکان از دریافت اطلاعات نامرتبط جلوگیری شود. مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع نظری (یعنی آنجا که دیگر اطلاعات جدیدی به دست نیامد) ادامه یافتند. با توجه به مبانی نظری، پیشینه پژوهش و همچنین مدل خام برآمده از آنها، مبادی مصاحبه با خبرگان فراهم شد. پس از تشریح اهداف و پرسش‌های پژوهش، تم‌هایی حاصل شد که عبارت‌اند از دسترسی آزاد به اطلاعات، فراهم کردن زمینه‌های داده حاکمیتی باز، خلق ارزش به‌واسطه داده باز، مشارکت واقعی مردم، فناوری، دولت به‌مثابه پلتفرم و شفافیت. ۸۸ کد فقط در پاسخ به پرسش از عوامل پیش‌ران حکومت باز و اولویت‌بندی این عوامل، برای کاربست حکومت باز شناسایی شدند. در جدول ۴ کدهای اولیه حاصل نشان داده شده‌اند.

جدول ۴. کدگذاری اولیه (باز)

کدگذاری	نکات اساسی مصاحبه	کدگذاری باز (اولیه)
A۱	نمی‌توان نقش پررنگ شبکه‌های اجتماعی بر افزایش شفافیت را نادیده انگاشت.	شفافیت و نقش شبکه‌های اجتماعی
A۲	نقش فضای مجازی بر افزایش شفافیت انکارناپذیر است.	افزایش شفافیت و نقش فضای مجازی
A۳	فساد و کم‌کاری مسئولان به دلیل رصد دائمی مردمی به‌واسطه فناوری کمتر خواهد شد.	رصد دائمی مردم و تأثیر آن بر کاهش فساد
A۴	عامل کنترلی شبکه‌های اجتماعی به اصلاح نظام اداری کمک می‌کند.	کنترل محور بودن شبکه‌های اجتماعی
A۵	اجبار حکومت‌ها به سمت حکومت باز به‌واسطه شبکه‌های اجتماعی	حرکت به سمت باز بودن

ادامه جدول ۴

کدگذاری	نکات اساسی مصاحبه	کدگذاری باز (اولیه)
A۶	فشار فناوری ^۱ به حکومت باز زمینه اصلاح را فراهم می‌آورد.	اجبار به سمت حکومت باز به واسطه فناوری
A۷	مولفه‌های حکومت باز به نوعی خود زمینه ساز اصلاح نظام اداری خواهد بود: بهبود مشارکت، افزایش مشارکت واقعی در فراگرد انتخابات.	با افزایش مشارکت مردمی و زمینه اصلاح را فراهم می‌کند.
A۸	رها سازی دولت از فعالیت‌های غیرضروری و واگذاری بخشی از امور به واسطه دادن اطلاعات به خود مردم	واگذاری بخشی از امور به مردم
A۹	بهبود امنیت عمومی به واسطه فناوری حاصل می‌شود.	نقش فناوری بر افزایش امنیت
B۱	داده حاکمیتی باز از جایگاه ویژه‌ای در ایجاد یک بازار رقابتی (به‌طور خاص بازار خدمات) برخوردار است.	داده حاکمیتی باز عامل ایجاد بازار رقابتی
B۲	افزایش کیفیت در ارائه خدمات دولتی به واسطه دسترسی به داده باز حاکمیتی	افزایش کیفیت به واسطه دسترسی به داده باز حاکمیتی
B۳	اعتماد عمومی بر آن است (البته با پشتوانه تجربه) که نوآوران خارج از بدنه دولت که فرصت طراحی سرویس‌ها و خدمات به آنها با داده باز داده می‌شود، در مقایسه با نمونه‌هایی که درون دولت ایجاد می‌شوند از چابکی بیشتری برخوردار باشند. بدین وسیله، پاسخ‌گوی بهتری برای نیازهای روزافزون عموم مردم خواهند بود.	افزایش پاسخ‌گویی به واسطه داده باز حاکمیتی
B۴	بخش خصوصی بالاترین کاربران بهره‌مند از پایگاه‌های داده باز با اهداف تجاری خواهد بود.	منتفع شدن بخش خصوصی از انتشار داده باز حاکمیتی
B۵	افزایش شفافیت به کمک فناوری و باز بودن اطلاعات به ارزیابی راحت‌تر عملکرد دستگاه‌ها و نهادها منجر می‌شود.	باز بودن داده‌ها و بهبود عملکرد نهادها
B۶	انتشار قراردادهای/ مزایده‌ها/ مناقصه‌های زمینه‌ساز افزایش شفافیت و جلب اعتماد عمومی می‌شود.	باز بودن داده‌ها و تغییر در مناقصه‌ها و قراردادهای
B۷	در دسترس گذاشتن اطلاعات زمینه اصلاح به واسطه داده باز، خلق ارزش به واسطه داده باز را فراهم می‌کند.	باز بودن اطلاعات و خلق ارزش
B۸	بازخوردگیری به واسطه داده باز و در دسترس بودن اطلاعات انجام می‌شود.	باز بودن داده‌ها و بازخوردگیری
B۹	شاهد خودتوانمندسازی و تواناسازی مردم و اتکا کمتر به دولت به واسطه داده باز و در دسترس بودن اطلاعات خواهیم بود.	باز بودن داده‌ها و تواناسازی
B۱۰	با در دسترس بودن داده‌ها مردم از نحوه هزینه‌کرد دولت مطلع خواهند شد و اعتماد آنها افزایش خواهد یافت.	باز بودن داده‌ها و مطلع شدن مردم از نحوه هزینه کردهای دولت
C۱	بازخوردگیری از انتشار اطلاعات باعث دیدن مشکل‌های مردم از لنز خود آنها را فراهم می‌آورد و از اتلاف منابع بسیاری برای یافتن مشکل‌ها و مسائل خودداری می‌کند.	انتشار داده‌های حاکمیتی و ممانعت از اتلاف منابع

ادامه جدول ۴

کدگذاری	نکات اساسی مصاحبه	کدگذاری باز (اولیه)
C۲	انتشار داده‌ها به خلق داده‌های جدید منجر می‌شود.	انتشار داده‌های حاکمیتی و خلق ارزش
C۳	با انتشار داده‌ها مردم توانایی اقدام‌های اساسی یا پیشگیرانه را خواهند داشت.	انتشار داده‌های حاکمیتی و پیشگیری توسط خود مردم
D۱	افزایش شفافیت توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی. مثبت: قرار دادن مناقصه‌ها و اطلاعات. منفی: نیاز به بازخوردگیری و قضاوت نکردن بر حَسَب ظواهر امر	دسترسی آزاد به اطلاعات مربوط به مناقصه‌ها
D۲	بازخوردگیری از دیده‌بان‌ها به واسطه داده باز افزایش خواهد داشت.	دسترسی آزاد به اطلاعات و بازخوردگیری از دیده‌بان‌ها
D۳	با انتشار اطلاعات شاهد گشودگی سازمان‌های دولتی ^۱ خواهیم بود.	دسترسی به اطلاعات و گشودگی سازمان‌ها
D۴	از ذوب شدن ایده‌های نو در سیستم فرسوده جلوگیری می‌شود.	دسترسی آزاد به اطلاعات و ممانعت از ذوب شدن ایده‌های بکر
D۵	با انتشار اطلاعات و قرار گرفتن در دیوار شیشه‌ای از فساد کارکنان و مدیران کاسته خواهد شد.	کاهش فساد به واسطه انتشار اطلاعات
D۶	انتشار اطلاعات زمینه اصلاحات اساسی زیادی را فراهم می‌آورد، برای مثال در شهرداری تهران به‌واسطه انتشار داده باز شاهد اصلاحات: زیر خواهیم بود؛ اصلاح طرح ترافیک، شفاف‌سازی طرح ترافیک، شفاف‌سازی اطلاعات کاربران استفاده‌کننده از طرح ترافیک (خبرگان) روی سامانه، بازخوردگیری از دیده‌بان‌ها، شناسایی افراد سوءاستفاده‌گر از طرح ترافیک و شناسایی افراد بدون مجوز خبرنگاری.	انتشار اطلاعات. دسترسی آزاد به اطلاعات و پیشبرد سریع اصلاحات
D۷	در دسترس بودن اطلاعات و افزایش اعتماد مردم، شرایط افزایش مشارکت واقعی در فراگرد انتخابات را فراهم می‌آورد.	افزایش مشارکت واقعی مردم با افزایش اعتماد
E۱	فناوری، شرایط افزایش نظارت‌های قانونی بر مقوله اجرا را فراهم می‌کند.	فناوری و نظارت سهل‌تر
E۲	فناوری، شرایط افزایش کیفیت قوانین تصویب‌شده را فراهم می‌آورد.	فناوری و کیفیت قوانین تصویب‌شده
E۳	فناوری توان ظرفیت تحلیل قوه مقننه را افزایش می‌دهد.	فناوری و افزایش توان ظرفیت تحلیل قوه مقننه
E۴	فناوری زمینه دور کردن مزاحمان حکومت باز را مهیا می‌سازد، مثل (FATF) مناسب بودن آب گل‌آلود و غیرشفاف برای ماهی گرفتن و سیستم غیرشفاف مناسب فساد.	فناوری و دور کردن مزاحمان حکومت باز
E۵	به‌واسطه فناوری ایرادها و عیب‌ها سریع‌تر آشکار می‌شوند و حتی با هزینه کمتر می‌توان آنها را مرتفع کرد {رفع کرد}.	فناوری و سریع‌تر آشکار شدن فساد
E۶	نواقص سیستم سریع‌تر شناسایی می‌شوند.	فناوری و آشکار شدن نواقص سیستم

ادامه جدول ۴

کدگذاری	نکات اساسی مصاحبه	کدگذاری باز (اولیه)
E۷	فناوری شرایط نظام اداری - ویتربنی را فراهم می‌کند و سبب وضوح همه سیستم می‌شود.	فناوری و نظام اداری ویتربنی
E۸	فناوری و در دسترس بودن اطلاعات به سلامت سیستم اتوماسیون اداری کمک می‌کند.	فناوری و اصلاح سریع‌تر اتوماسیون اداری
E۹	تغییر نقش اعتباربخشی دولت‌ها به‌واسطه فناوری دور از انتظار نیست. کاهش اعتباربخشی از سوی دولت‌ها به‌واسطه بلاک چین ^۱	تغییر نقش اعتباربخشی به‌واسطه فناوری
E۱۰	کاهش نیاز به موجودیت مرکزی (دولت)، بلاک چین (فناوری که بدون نیاز به موجودیت مرکزی اعتبار به وجود می‌آورد).	کاهش نیاز به موجودیت مرکزی به‌واسطه فناوری
E۱۱	ایجاد فضای باز توسط حاکمیت کشورها به‌واسطه تکنولوژی	ایجاد فضای باز به‌واسطه فناوری
E۱۲	اطلاعات مردم به‌واسطه داده حکومتی باز افزایش خواهد داشت.	افزایش اطلاعات مردمی
E۱۳	فناوری شرایط اصلاح سریع‌تر نظام اداری را فراهم می‌کند.	فناوری و تسریع اصلاحات
E۱۴	فناوری می‌تواند زمینه‌ساز افزایش مشارکت مردمی در همه نقاط کشور باشد.	فناوری و مشارکت مردمی
E۱۵	فناوری زمینه استفاده از ظرفیت‌های انسانی متخصص داخلی و خارجی استفاده کارآمد از ظرفیت‌های موجود فراهم می‌شود.	فناوری و استفاده از همه ظرفیت‌های داخلی و خارجی
E۱۶	تغییر نحوه حکمرانی به‌واسطه تکنولوژی دور از انتظار نیست.	تغییر نحوه حکمرانی به‌واسطه فناوری
E۱۷	تغییرات دنیای امروز بیشتر مبتنی بر فناوری است نه فلسفه و اقتصاد.	تغییرهای مبتنی بر فناوری
E۱۸	پاشنه آشیل دولت الکترونیک است.	فناوری و هویت دیجیتال
F۱	کاهش اعتباربخشی از سوی دولت‌ها به‌واسطه بلاک چین	تغییر نقش دولت‌ها. دولت به‌مثابه پلتفرم
F۲	فناوری تغییر رادیکالی دنیای امروز	تغییر رادیکالی. دولت به‌مثابه پلتفرم
F۳	ایجاد فضای باز توسط حاکمیت سبب گشوده شدن افق‌های تازه برای انجام امور حاکمیتی، تصمیم‌گیری و اختصاص منابع باز می‌شود.	افق‌های تازه تغییر نقش دولت‌ها در انجام امور حاکمیتی - دولت به‌مثابه پلتفرم
F۴	ایجاد فضای باز توسط حاکمیت، سبب افزایش کارایی فعالیت‌های حاکمیتی (برای مثال از طریق سرعت بخشیدن به هدر رفتن منابع و خطاها یا کاهش زمینه‌های فرار مالیاتی) می‌شود.	ایجاد فضای باز توسط دولت‌ها. دولت به‌مثابه پلتفرم و کاهش هدررفت منابع
F۵	خدمات‌رسانی دقیق‌تر، بهینه‌تر، نوآورانه‌تر، شخص‌سازی‌شده‌تر از مزایای ایجاد فضای باز توسط حاکمیت است.	خدمات‌رسانی بهتر. دولت به‌مثابه پلتفرم
F۶	ایجاد فضای باز توسط حاکمیت سبب کیفیت و کمیت تعامل‌های میان حاکمیت و کاربران می‌شود.	افزایش کمیت و کیفیت. دولت به‌مثابه پلتفرم

ادامه جدول ۴

کدگذاری	نکات اساسی مصاحبه	کدگذاری باز (اولیه)
F۷	شفافیت را ارتقا می‌دهد، مسئله مهمی که به پاسخ‌گویی بیشتر منجر خواهد شد.	پاسخ‌گویی بیشتر. دولت به‌مثابه پلتفرم
F۸	از طریق باز بودن هر چه بیشتر، حکومت‌ها به مشروعیت پیش از پیش میان عموم مردم برخوردار خواهند شد.	مشروعیت بیشتر. دولت به‌مثابه پلتفرم
F۹	ایجاد فضای باز توسط حاکمیت، سبب سهولت ارائه خدمات دولتی می‌شود.	سهولت ارائه خدمات دولتی، حکومت باز
F۱۰	ایجاد فضای باز توسط حاکمیت به مسئله احزاب؛ احزاب شناسنامه دار ^۱ : کمک می‌کند.	احزاب شناسنامه‌دار با ایجاد فضای باز
G۱	ایجاد فضای باز توسط حاکمیت سبب کمک به شکل‌گیری NGO می‌شود.	NGO گیری بیشتر شکل
G۲	ایجاد فضای باز توسط حاکمیت سبب ایجاد فضای گفتمان دوجانبه و شنیده شدن صداهای کارکنان می‌شود.	حکومت باز و شنیده شدن صداهای مردم
G۳	ایجاد فضای باز توسط حاکمیت سبب سهولت ارائه خدمات دولتی می‌شود؛ طبق گزارش مؤسسه جهانی مک کنزی آثار مثبت: آموزش، حمل‌ونقل، محصولات مصرفی، نفت و گاز، الکترونیک، سلامت، حوزه مالی و صرفه‌جویی.	صرفه‌جویی با حکومت باز
G۴	باز بودن فضا افزایش اطلاعات مردم به‌واسطه داده حکومتی باز را به‌همراه خواهد داشت.	افزایش آگاهی و اطلاعات مردم با حکومت باز
G۵	باز بودن حاکمیت و در دسترس بودن اطلاعات سبب افزایش مطالبه‌گری مردم می‌شود.	افزایش مطالبه‌گری مردم با حکومت باز
G۶	مشارکت عمومی و اجتماعی را در پاسخ به نیازهای عمومی، به‌طور گسترده‌ای افزایش می‌دهد (برای نمونه) توسعه و تولید مشترک خدمات از طریق ایجاد نرم‌افزارهای نو. منبع‌یابی دانش و اطلاعات جدید: جمع‌سپاری. ایجاد خدمات نوین و نوآورانه با ترکیب مجموعه‌های مختلف از منابع گوناگون گردآوری شده‌اند (برای نمونه، پرتال‌های فیکس مای استریت و «۳۱۱» شهر شیکاگو که به‌خوبی ادغام حکومت مبتنی بر موبایل و نیز داده حاکمیتی باز را تصویر می‌کند (یکی را دولت و دیگری را مردم ایجاد کرده‌اند).	مشارکت عمومی مردم، خلق ایده‌های نو با حکومت باز
G۷	شهروندان به واسطه انتشار اطلاعات درست، می‌توانند خدمات نو ارائه خدمات دهند.	ارائه خدمات نو با حکومت باز
G۸	با اشتراک داده‌ها می‌توانیم جمع‌سپاری داشته باشیم.	جمع‌سپاری با حکومت باز
G۹	انتخاب مردم به‌واسطه داشتن اطلاعات آگاهانه تر خواهد شد.	انتخاب آگاهانه تر مردم
G۱۰	ارائه اطلاعات به مردم (همچون نرخ جرائم، گازهای آلاینده، تعداد دبیران به دانش آموزان مدارس، ...) سبب انتخاب‌های آگاهانه آنها خواهد شد. بدین ترتیب، داده حاکمیتی باز سبب ارتقای سطح زندگی شهروندان خواهد شد.	ارتقای زندگی شهروندی با حکومت باز

ادامه جدول ۴

کدگذاری	نکات اساسی مصاحبه	کدگذاری باز (اولیه)
G۱۱	با دسترسی آزاد به اطلاعات، نظارت دولت از سوی مردم انجام می‌شود.	افزایش نظارت مردم با حکومت باز
G۱۲	جامعه مدنی در شناسایی پایگاه داده‌های ضروری (حاوی نفع عامه گسترده) نقش مهمی ایفا می‌کند. این مسئله به‌طور ویژه در رابطه با بخش‌های جدی‌تر خواهد بود که سمن‌ها و سایر نهادهای اجتماعی با آنها در تعامل هستند. بدین وسیله، ارائه داده باز در آن حوزه‌ها در کاهش آن حوزه از تأثیر بسزایی برخوردار خواهد بود.	داده باز، جامعه بازتر و جامعه مدنی و کاهش بوروکراسی
G۱۳	رشد نهادهای مدنی / مطبوعات / افزایش مشارکت مردمی.	رشد نهادهای مدنی در حکومت باز
H۱	حذف موانع بازدارنده از شفافیت و موانع پشت پرده به‌واسطه شفافیت.	حذف موانع بازدارنده شفافیت
H۲	استفاده نخبگان سیاسی از داده‌های جمع‌آوری شده از مردم.	افزایش ظرفیت بلوغ تصمیم‌گیری‌های سیاسی
H۳	بحث شفافیت در حقوق و دستمزد مدیران و مسئولان.	شفافیت در حقوق و دستمزد با داده باز
H۴	تقویت مشارکت مردم، رأی مجازی، مشارکت حداکثری و شفافیت واقعی.	مشارکت مردم و شفافیت واقعی با باز بودن
H۵	قانون‌داری مقام‌ها: به‌دنبال شفافیت بود. همه مسئولان بایستی از ابتدای تصدی پست تا پایان شغل، داری خود را اعلام کنند.	قانون‌داری مقام‌ها و شفافیت و باز بودن داده‌ها
H۶	بحث ماده ۲۹ قانون برنامه ۶: قانون برنامه ششم ماده ۲۹: سامانه ایجاد حقوق و مزایا. قرار دادن لیست حقوقی تمامی افرادی که از بودجه دولتی ارتزاق می‌کنند.	شفافیت حقوق افرادی که از بودجه دولتی ارتزاق می‌کنند.
H۷	دولت می‌تواند توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی شفافیت را افزایش دهد.	شفافیت و سازمان برنامه‌ریزی و بودجه
I۱	احصای وظایف قابل واگذاری به بخش غیردولتی.	کوچک‌سازی دولت با باز شدن دولت
I۲	پی بردن دولت به ظرفیت‌های بخش‌های غیردولتی با داده حاکمیتی باز.	کوچک‌سازی دولت و استفاده از ظرفیت‌های غیردولتی
I۳	کمک به کاهش فساد و کم‌کاری مسئولان به‌دلیل رصد دائمی مردمی.	رصد دائمی مردم و کمک به کاهش فساد
I۴	عامل کنترلی شبکه‌های اجتماعی و قرار گرفتن هر فردی در اتاق شیشه‌ای.	قرار گرفتن در اتاق شیشه‌ای با اعمال کنترل از سوی مردم
I۵	تغییر در حکومت‌ها به‌واسطه فناوری، ابعادی از آن خواسته و مطلوب و ابعادی از آن ناخواسته و نامطلوب است.	تغییر در حکومت به‌واسطه فناوری
I۶	شبکه‌های مجازی عامل قوی اصلاحات، کانال تلگرامی اصفهان (زشتی‌های اصفهان)، افزایش فشار از سوی مردم (قانون کودک - همسری) و مطلع شدن مسئولان، اجبار به حل مسئله.	مطلع شدن سریع‌تر و کم‌هزینه‌تر مسئولان از هزینه‌ها

ادامه جدول ۴

کدگذاری	نکات اساسی مصاحبه	کدگذاری باز (اولیه)
J۱	اجبار حکومت‌ها به تغییر، دیپلماسی عمومی ^۱ در عرصه بین‌المللی.	پذیرش دیپلماسی در عرصه بین‌المللی
J۲	فضای سیاسی بسته با اجرای قانون واقعی دسترسی به اطلاعات بازتر خواهد شد.	باز شدن فضای بسته سیاسی
J۳	اهمیت تغییر به‌واسطه فناوری نه فلسفه و اقتصاد: کاهش اعتباربخشی از سوی دولت‌ها به‌واسطه بلاک چین - اعتبار توسط بلاک چین ۱. مالکیت معنوی، ۲. طرح شکایت و دعوی از سوی شما؛ ۳. فاصله گرفتن آرام آرام مردم از دولت‌ها؛ ۴. کاهش سیاست‌های پولی بانک مرکزی به‌واسطه بیت کوین؛ ۵. پول ارزی بدون مالیات؛ ۶. بی‌معنا شدن بانک‌ها؛ ۷. مجازی شدن حساب‌ها؛ ۸. تغییرهای رادیکالی در عرصه حکومت‌داری؛ ۹. مشارکت واقعی مردم.	تغییر در اعتباربخشی
J۴	فناوری تغییر رادیکالی دنیای امروز. ویژگی‌های مثبت بلاک چین ۱. کاملاً معتبر؛ ۲. تغییرپذیر نیست؛ ۳. حک‌پذیر نیست؛ ۴. به دستگاه‌های انبوه نیاز ندارد؛ ۵. به ثبت اختراع ^۳ نیاز ندارد؛ ۶. با بلاک چین خود شما ثبت اطلاعات می‌کنید. ^۴	تغییر رادیکالی به‌واسطه بلاک‌چین
J۵	داده حاکمیتی باز در ایجاد یک بازار رقابتی (به‌طور خاص بازار خدمات) از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.	ایجاد بازار رقابتی در حکومت باز
J۶	بخش خصوصی بالاترین کاربران بهره‌مند از پایگاه‌های داده باز با اهداف تجاری خواهد بود.	منتفع شدن بخش خصوصی با باز بودن داده‌ها

در این بخش پژوهش پیش از مصاحبه، درباره اهداف پرسش‌ها و ادبیات پژوهش توضیح‌هایی داده شد و در مصاحبه نیمه‌ساختاریافته خواسته شد تا آرای خود را اعلام کنند. مصاحبه‌ها تا دستیابی به اشباع نظری ادامه یافتند. بر اساس نتیجه حاصل از مصاحبه‌ها، تا انتهای مصاحبه سیزدهم اشباع نظری حاصل شد، اما مصاحبه‌ها برای اطمینان تا نفر شانزدهم ادامه یافتند و پس از اطمینان از اشباع نظری، در مصاحبه شانزدهم متوقف شدند. پس از کدگذاری اولیه، ۸۸ کد اولیه شناسایی و تعریف شدند که بعد از حذف موارد تکراری، پنج کد اصلی به‌منزله پیش‌ران‌های اصلی و الزام‌های لازم برای کاربست مدل حکومت باز، توسط خبرگان شناسایی شدند و در ادامه، کدهای اصلی به مضامین فرعی و اصلی برای رسیدن به مدل دسته‌بندی شده‌اند.

1. Public Diplomacy
3. Patent

2. Over right
4. Built Intrust

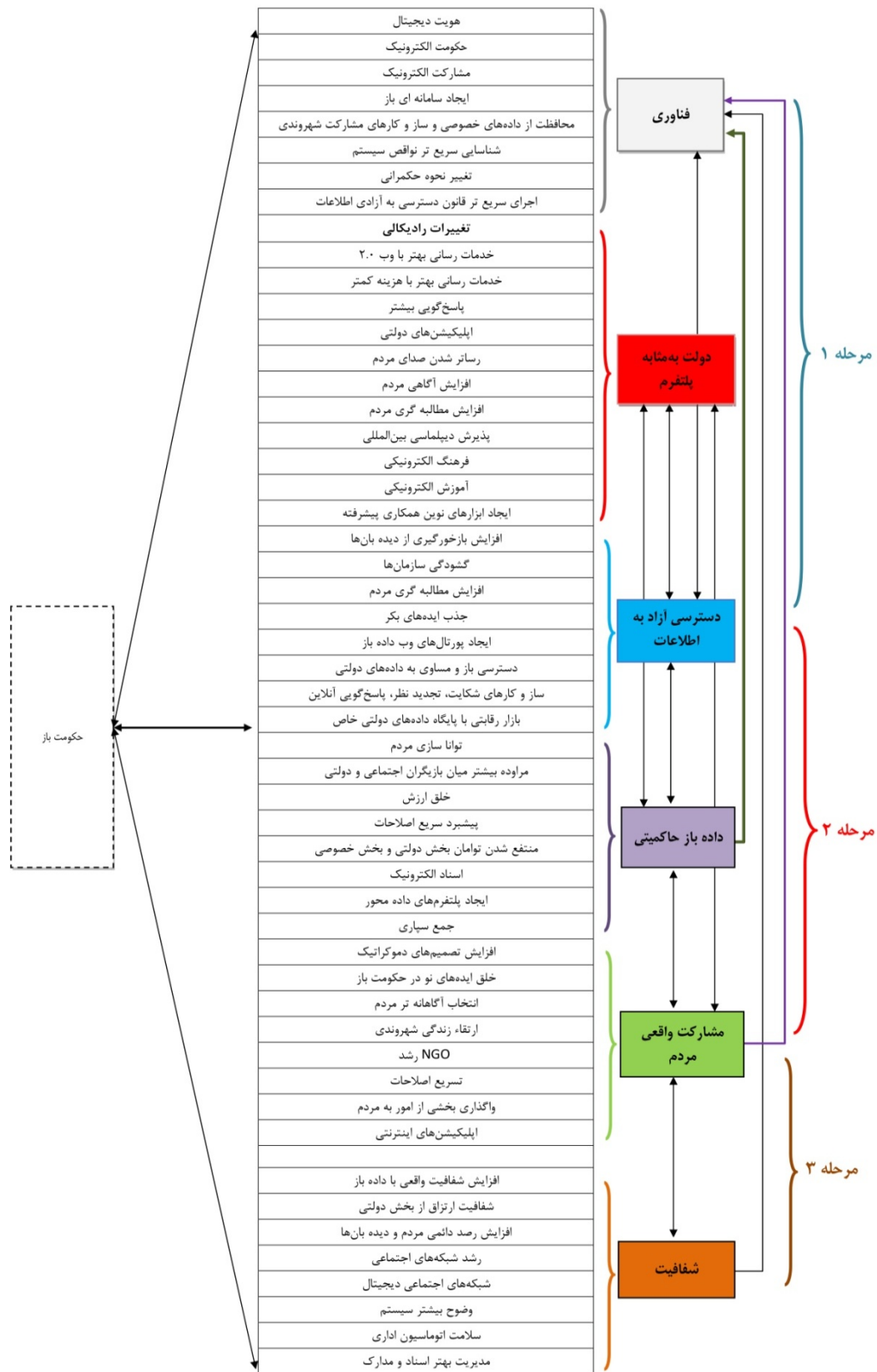

جدول ۵. کدگذاری محوری

کدهای اولیه	مضمون فرعی (مؤلفه‌ها)	مضمون اصلی (ابعاد)
A۵-A۶-B۱-B۸-C۱-D۲-D۳-D۴-D۶-E۱۱-E۱۲-G۵-G۷-I۲-J۵-J۶	افزایش بازخوردگیری از دیده‌بان‌ها، گشودگی سازمان‌ها، افزایش مطالبه‌گری مردم، ممانعت از ذوب شدن ایده‌های بکر، پورتال‌های وب با داده باز، دسترسی باز مساوی به داده‌های دولتی، سازوکارهای شکایت، تجدید نظر، پاسخ‌گویی آنلاین و اجازه دسترسی به اسناد رسمی ^۲	دسترسی آزاد به اطلاعات ^۱
A۴-A۶-A۷-B۱-B۴-B۵-B۷-B۹-C۲-C۳-D۲-E۱۷-D۷-E۱۵-F۳-F۴-G۱-G۲-G۵-G۶-G۸-I۲-J۵-J۶	بازار رقابتی با پایگاه داده‌های دولتی خاص ^۳ ، تواناسازی مردم، تعامل میان بازیگران اجتماعی و دولتی، خلق ارزش، پیشبرد سریع اصلاحات، منتفع شدن هم‌زمان بخش دولتی و بخش خصوصی، اسناد الکترونیک، ایجاد پلتفرم‌های داده‌محور ^۴ و جمع‌سپاری	داده باز حاکمیتی
A۳-A۶-A۷-A۸-B۱-B۳-B۵-B۹-C۱-C۳-D۷-E۱-E۱۱-E۱۲-E۱۳-E۱۶-F۳-F۴-F۸-F۹-G۱-G۱۰-G۳-G۴-G۷-G۹-G۱۱-G۱۲-H۴-I۴-I۶	افزایش اعتماد مردمی، افزایش تصمیم‌های دموکراتیک ^۵ ، خلق ایده‌های نو در حکومت باز، ارائه خدمات نو، انتخاب آگاهانه‌تر مردم، ارتقای زندگی شهروندی، نظارت و رصد بیشتر مردم، رشد NGOها، رشد نهادهای مردمی، تسریع اصلاحات و واگذاری بخشی از امور به مردم و اپلیکیشن‌های اینترنتی ^۶	مشارکت واقعی شهروندان
A۳-A۵-A۶-D۳-D۵-E۱-E۴-E۵-E۶-E۹-E۱۰-E۱۱-E۱۴-E۱۶-E۱۷-E۱۸-F۴-F۵-F۶-G۵-G۱۰-H۲-I۱-I۳-I۵-I۶-J۳	هویت دیجیتال، حکومت الکترونیک، مشارکت الکترونیک، ایجاد سامانه‌های باز ^۷ ، محافظت از داده‌های خصوصی و سازوکارهای مشارکت شهروندی ^۸ ، افزایش توان ظرفیت تحلیل قوه مقننه، آشکار شدن سریع‌تر فساد، شناسایی سریع‌تر نواقص سیستم، باز شدن سیستم اداری و دولتی، تغییر نحوه حکمرانی و اجرای سریع‌تر قانون دسترسی به آزادی اطلاعات ^۹	فناوری
A۲-A۵-A۸-B۱-B۲-B۳-B۹-C۱-E۱۱-E۱۲-E۱۵-F۱-F۲-F۳-F۴-F۵-F۷-F۸-F۹-F۱۰-G۲-G۳-G۴-G۵-G۶-G۹-G۱۰-H۲-H۴-I۱-I۴-J۱-J۲-J۴-J۶	تغییرات رادیکالی، خدمات‌رسانی بهتر با وب ۲/۰، خدمات‌رسانی بهتر با هزینه کمتر، پاسخ‌گویی بیشتر، مشروعیت بیشتر، اپلیکیشن‌های دولتی، شنیده شدن صداهای مردم ^{۱۰} ، افزایش آگاهی و اطلاعات مردم، افزایش مطالبه‌گری مردم، پذیرش دیپلماسی بین‌المللی، بازتر شدن فضای سیاسی، فرهنگ الکترونیکی ^{۱۱} ، آموزش الکترونیکی ^{۱۲} ، ایجاد ابزارهای نوین همکاری پیشرفته ^{۱۳} و نوآوری وب ۲/۰ ^{۱۴}	دولت به‌مثابه پلتفرم
A۱-B۵-B۶-C۱-C۳-D۱-D۴-D۵-D۶-D۷-D۸-E۱-E۲-E۴-E۷-E۸-F۷-F۱۰-G۱-G۱۱-H۱-H۳-H۵-H۶-H۷-I۴	افزایش شفافیت واقعی با داده باز، شفافیت ارتزاق از بخش دولتی، قانون‌داری مقام‌های دولتی، افزایش رصد دائمی مردم، رشد شبکه‌های اجتماعی، شبکه اجتماعی دیجیتال، وضوح بیشتر سیستم، سلامت اتوماسیون اداری و مدیریت بهتر اسناد و مدارک ^{۱۵}	شفافیت

1. Freedom of Information
3. Specific Public Datasets
5. Democratic Decisions
7. OSI: Open Systems Interconnection Model
9. Freedom of Information Act
11. E-culture
13. Advancing Collaborative Trends
15. Prompting Better Record Management

2. Official Documents
4. Open Data-Driven Platforms
6. Internet Applications
8. The Protection of Private Data
10. Voice of Citizen
12. E-education
14. Making Use of Web 2.0 Innovation

شکل ۱. الگوی کاربست مدل حکومت باز در دستگاه‌های اجرایی

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

برای حل مسائل چه در بخش خصوصی و چه در بخش دولتی به قابلیت انکارناپذیر، «بزرگ داده‌ها» نگرش‌های نو وجود دارد. از طرفی دیگر، حکمرانی دیجیتال، به‌منزله مسیری نو، اجتناب‌ناپذیر و اهرمی نوین در برابر بوروکراسی منسوخ‌شده به حساب می‌آید. نتایج بررسی سایر پژوهش‌ها هم دال بر وجود فشارهای بیرونی و داخلی بودند که زمینه پذیرش، نوآوری فناوری دیجیتال را در نحوه حکمرانی فراهم می‌آورد. هرچند، آمارهای ۲۰۱۴ سازمان ملل نشان می‌دهند که از ۲۵ کشور پذیرنده حکومت باز، اکثر آنها اروپایی بودند، ولی سایر کشورها مثل، مالزی، هندوستان، قزاقستان و ایران هم در این راستا گام‌هایی برداشته‌اند و حتی می‌توان با توجه به بررسی ادبیات و مصاحبه با خبرگان بیان داشت که کشورهای در حال توسعه چاره‌ای جز پذیرش این تغییر در نحوه حکمرانی ندارند. بررسی پیش‌ران‌های حکومت باز و زیرساخت‌ها و اسناد بالادستی و پایین‌دستی طبق نظر خبرگان، در این پژوهش حاکی از آن داشت که در عرصه خط‌مشی‌گذاری، «نقشه راه فرهنگی مبتنی بر فناوری‌های نوین» در اولویت قرار داشته و باید در دستور کار تصویب قرار بگیرد، زیرا برای مثال، «قانون دسترسی آزاد به اطلاعات» داریم، ولی در زمینه اجرای قوانین (به‌ویژه مسائل جدید مثل بیت کوین، بلاک چین، قانون دسترسی آزاد به اطلاعات، پورتال‌های داده باز و ...) با نقص مواجه هستیم، زیرا بوروکرات‌ها به سختی اطلاعات می‌دهند و فرهنگ شفاف‌سازی را به راه‌اندازی جنجال‌های سیاسی ربط داده و زمینه فرار از پاسخ‌گویی یا امتناع از پس دادن حساب را فراهم می‌آورند.

در افق بلندمدت‌تر و با توجه به صلاح‌دید مجریان کشور می‌توان عضو «سازمان مشارکت حکومت باز» که سازمانی بین‌المللی است، بشوند. ولی در عرصه خط‌مشی‌گذاری با توجه به رشد بی‌وقفه و سریع فناوری که تأثیرهای آن بر اقتصاد و تمامی کسب‌وکارها بسیار مشهود است، می‌تواند در دستور کار خط‌مشی‌گذاران قرار بگیرد و مقوله «دولت به‌مثابه پلتفرم» به‌معنای واقعی اتفاق بیفتد. برای مثال، وزارت کشور می‌تواند نقش دولت به‌مثابه پلتفرم را به‌خوبی ایفا کند، زیرا قابلیت (بازتولید و بازاستفاده) و باز کردن داده‌ها را به‌منزله عامل حیاتی رشد اقتصادی و افزایش اعتماد عمومی دارد.

وزارت کشور می‌تواند زمینه‌ساز و یکی از پیشگامان اصلی رشد اقتصادی و کمک به کارآفرینان با بهره‌گیری از وب ۲/۰ باشد. داده حاکمیتی باز، در بسیاری از کشورها مثل لندن به ایجاد استارت آپ‌های زیادی منجر شده است. حتی نتایج پژوهش‌ها از حیث اقتصادی (فقط در اتحادیه اروپا)، با استناد به ارزش بازتولید و بازاستفاده^۱ از داده‌های تولیدشده توسط شهروندان، سالانه ده‌ها میلیارد یورو پیش‌بینی شده، زیرا استفاده از داده‌ها، هم برای بخش خصوصی کسب‌وکارهای نوپا و هم برای دولت مفید است.

وزارت کشور هم می‌تواند به‌منزله یکی از دستگاه‌های اجرایی مهم کشور، در ارائه پلتفرم‌های نوین در بستر وب، پیشگام باشد و از داده‌های تولیدشده توسط خود مردم و داده‌های حاکمیتی باز، شرایط بازتولید داده‌ها را با ارائه ابزارهای

نوین خدماتی مثل (پلتفرم‌های فرهنگ الکترونیکی، تدارک‌های الکترونیکی، آموزش الکترونیکی، تجارت الکترونیکی یا حتی ابزارهای نوین روندهای همکاری پیشرفته) و نرم‌افزارهای بازتری در حوزه اصلاح‌های اداری مثل (نرم‌افزارهای باز، رسانه‌های اجتماعی و پلتفرم‌های داده‌بازمحور) با رویکرد یادگیری فراهم آورد.

با توجه به لزوم داشتن نگاه اکوسیستمی در مدل حکومت باز، باید در زمینه‌های زیرساخت‌های (حقوقی - سیاسی - اقتصادی - فناوری - فرهنگی) از سایر دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط کمک گرفت. حکومت باز می‌تواند زمینه‌ساز آشتی دولت با بخش خصوصی و عامل رشد سریع استارت‌آپ‌های شرکت‌های دانش بنیان طبق سند راهبردی نخبگان کشور و تأکید رهبر کشور باشد.

از آنجا که تأکید حکومت باز، بر مشارکت واقعی مردم (نه فقط در زمان انتخابات) و همکاری آنان است، شناسایی کانال‌های نوین ارتباطی می‌تواند سطح این مشارکت را با استناد به بُعد چهارم حکومت باز، یعنی «داده باز»، بالاتر برده و ابزارهای نوین مشارکت، جذب ایده‌های بکر، تعمیق دموکراسی و مرادده بازتر «دولت - ملت» و استفاده از پتانسیل موجود در ارزش نهفته «بزرگ داده‌ها» شود.

نتایج پژوهش‌های پیشین بر اهمیت مباحث داده‌باز حاکمیتی و حکومت باز برای پیشبرد اصلاحات دولتی در کشورهای در حال توسعه تأکید دارند (کازن، ۲۰۱۸: ۳۱۵-۳۱۶)، به طوری که نمی‌توان وجه تسمیه این اصلاحات بلند پروازانه و تنیدگی با آنها با فناوری را نادیده انگاشت. در حقیقت، جوامع رو به رشد، «مبتنی بر دموکراسی» قرن ۲۱ میزان گشودگی و باز بودن را به‌مثابه قلب و ضرورتی مؤثر برای اداره بهتر دولت‌ها پذیرفته‌اند (مایو، ۲۰۰۷ و سازمان همکاری‌های اقتصادی، ۲۰۰۵: ۲). با این تفاسیر، خطمشی‌گذاری در سیر تطور اصلاحات فناوری محور، به‌ویژه در بخش دولتی «با جامعه در حال دیجیتالی شدن» حاکی از تحول‌های چشمگیر، ارتقای توان نظارتی و روش‌های شتاب بخشی عملکرد خطمشی‌گذاران و ذی‌نفعان در عرصه دولتی است. ردپای این‌گونه اصلاحات را بایستی در مفاهیم اداری برگرفته از عملکرد سایر کشورها به‌ویژه کشورهای غربی جست‌وجو کرد، نکته مهم آنکه عنصر اصلی اصلاحات یادگیری است. با تغییر پارادایم حکمرانی و تغییر نیاز و مطالبه‌گری شهروندان ناشی از داده‌های باز حاکمیتی، راهبردهای مشارکت دوجانبه ملت - دولت نیز تغییر یافت و دولت‌ها موظف شدند از این ظرفیت داده باز برای پیاده‌سازی موفق حکومت باز برای حکمرانی استفاده کنند (چان^۱، ۲۰۱۳: ۱۸۹۶).

البته تجربه سایر کشورها نشان داده است که انتشار داده‌ها به‌تنهایی کافی نیست، ضمن اینکه برخی از مردم موافق انتشار داده‌ها و برخی فعالان حریم خصوصی مخالف انتشار آنها هستند. انتشار داده‌های بی‌معنا هم فاقد کارایی لازم برای شهروندان است، هرچند مخالفان قانون دسترسی آزاد به اطلاعات از این اتفاق بسیار خوشحال خواهند شد. داده‌هایی مثل داده‌های حوزه سلامت و آموزش و پرورش، باید متناسب با نیازها و مطالبه‌های مردم دسته‌بندی و بعد منتشر شوند و بهتر است که برای بازخوردگیری و مشارکت دوجانبه با مردم، مشخص شود که چه داده‌هایی منتشر شده و

چه داده‌هایی منتشر نشده‌اند و علت این کار چه بوده است (اوهارا^۱، ۲۰۱۷: ۱۰). از این رو، با توجه به روند توسعه الکترونیک و دسترسی اطلاعات در اختیار مردم، شهروندان باید بتوانند تأثیر مثبتی بر فراگردهای اداره و حساب پس‌ده ساختن حکومت داشته باشند تا مضاف بر حساب پس‌دهی و افزایش دسترسی عامه به حکومت، شفافیت عملکرد حکومت‌ها نیز افزایش یابد (پورعزت، ۱۳۸۹).

پیشنهاد پژوهشگران این است که وزارتخانه‌های گوناگون باید به فراخور حیطه کاری خود نیازهای شهروندان را شناسایی کرده و از اتلاف زمان و دوباره کاری بکاهند و گام بزرگی در راستای جلب اعتماد مردم بردارند. نتایج این پژوهش درباره ضرورت ارتقای برنامه‌های دیجیتالی فقط منوط و محدود به بخش دولتی نیست، بلکه از ابعاد و مؤلفه‌های حکومت باز (داده باز، داده حاکمیتی باز و ...)، می‌توان برای تجارت جهانی، تقویت مشارکت مدنی، پیشبرد اهداف سیاسی، تقویت فرصت‌های آموزشی برابر با تقویت زیرساخت‌های آموزشی، تقویت فرهنگ آموزش الکترونیکی و توسعه عدالت آموزشی نیز استفاده کرد. از این رو، به سایر پژوهشگران پیشنهاد می‌شود تا بر اساس بررسی عمیق ادبیات، مشاهده‌ها و مصاحبه با خبرگان، درباره انواع پلتفرم‌های فرهنگ الکترونیکی، تدارک‌های الکترونیکی، آموزش الکترونیکی، تجارت الکترونیکی یا حتی ابزارهای نوین روندهای همکاری پیشرفته در مبحث اصلاحات اداری، مثل نرم‌افزارهای باز، رسانه‌های اجتماعی و پلتفرم‌های داده باز محور که محوریت اصلی چنین اصلاحاتی، پررنگ‌تر شدن میزان مشارکت واقعی شهروندان هم در سطح ملی و هم در امور استانی و محلی است، به پژوهش بپردازند.

بدین ترتیب پژوهشگران مدعی هستند که با اتخاذ الگوی حکومت باز و مدیریت بهتر پیش‌ران‌های آن می‌توان بوروکراسی را اثربخش‌تر کرد و به‌ویژه آن را در خدمت دموکراسی قرار داد. شاید امروز بتوان ادعا کرد که پیش از توسعه حکومت باز، استقرار دموکراسی مستقیم بسیار دشوار بود ولی با توسعه حکومت باز زمینه این مهم هر روز بیش از پیش و اثربخش‌تر و کارآمدتر از گذشته فراهم می‌آید.

منابع

- پورعزت، علی اصغر (۱۳۸۹). *مبانی دانش اداره دولت و حکومت*. تهران: انتشارات سمت.
- دانایی فرد، حسن؛ مظفری، زینب (۱۳۸۷). ارتقای روایی و پایایی در پژوهش‌های کیفی مدیریتی: تأملی بر استراتژی‌های ممیزی پژوهشی. *پژوهش‌های مدیریت*، ۱(۱)، ۱۳۱-۱۶۲.
- دانش فرد، کرم‌اله (۱۳۹۴). *مبانی خط‌مشی‌گذاری عمومی* (چاپ دوم)، نیاز دانش.
- عبدالحمید زاده، محمد؛ ثنایی، مهدی؛ ذوالفقارزاده، محمد مهدی (۱۳۹۶). مفهوم‌شناسی سیاست‌گذاری داده باز حاکمیتی و تبیین مزایا و فواید آن در عرصه‌های مختلف سیاست‌گذاری. *فصلنامه مطالعات راهبردی عمومی*، ۷(۲۲)، ۵۴-۷۴.
- سفیدگران، بهارک؛ قلی‌پور، آرین؛ فقیهی، ابوالحسن؛ شاه حسینی، محمد علی (۱۳۹۷). تبیین ابعاد توسعه مدیران منابع انسانی نظام بانکی مبتنی بر شایستگی: کاربرد تحلیل تم. *فصلنامه علوم مدیریت ایران*، ۱۳(۵۰)، ۱-۳۲.

References

- Abdolhosseinzadeh, M., Sanaei, M., Zolfagharzadeh, M.M. (2017). The Conceptualism of Policy-Making in Open Data Database and Explaining Its Benefits in Different Areas of Policy-Making Policy. *Journal of General Strategic Studies*, 7 (22), 54-74. (in Persian)
- Alexopoulos, C., Loukis, E., Charalabidis, Y., & Tagkopoulos, I. (2012). A Methodology for Evaluating PSI E-Infrastructures Based on Multiple Value Models. In *2012 16th Panhellenic Conference on Informatics (PCI)*, 37–43. IEEE. doi:10.1109/PCI.2012.80.
- Alexopoulos, C., Zuiderwijk, A., Charapabidis, Y., Loukis, E., & Janssen, M. (2014). *Designing a Second Generation of Open Data Platforms: Integrating Open Data and Social Media*. Vol. 8653 LNCS. Lecture Notes in Computer Science (including Subseries Lecture Notes in Artificial Intelligence and Lecture Notes in Bioinformatics).
- Baack, S. (2017). Practically engaged. *Digital Journalism*, 1–20. Available in: <https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1375382>.
- Bautista-Gallego, J., Arroyo-López, F.N., López-López, A., & Garrido-Fernández, A. (2014). *Effect of Chloride salt Mixtures on selected attributes and mineral contents of fermented cracked Aloreña olives*. LWT food Sci Te. DOI: 10.1016/J.Lwt.2010.06.027.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Chan, C.M.L. (2013). From Open Data to Open Innovation Strategies: Creating e-Services Using Open Government Data. *46th Hawaii International Conference on System Sciences*. DOI: 10.1109/HICSS.2013.236.
- Chapman, R. A., & Hunt, M. (2011). *Open government: A study of the prospects of open government within the limitations of the British political system*. Abingdon: Routledge.
- Criado, J. I., Ruvalcaba-Gómez, E. A., & Valenzuela-Mendoza, R. (2018). Revisiting the Open Government Phenomenon. A Meta-Analysis of the International Literature. *JeDEM - EJournal of EDemocracy and Open Government*, 10(1), 50 - 81.
- Criado, J., & Gascó, M. (2013). *Open Government: Concepts, Methodologies, and tools and Applications*. IGI Global Amazon.com.
- Danaeei Fard, H., Mozafari, Z. (2008). Improving the promotion of validity and reliability in management quality researches: A Thinking on research audit strategies. *Management Researches*, 1 (1), 131-162. (in Persian)
- Danesh Fard, K. (2015). *Public Policy Making Process* (Edition 2). Publisher: Niyaze Danesh. (in Persian)
- Delib, J. (2017). *Government as a Platform: Digital democracy, News, Thinking, Tricks*. Available: <http://blog.delib.net/government-as-a-platform/>. [Accessed: 08-Mar-2017].
- Filgueiras, F., Palotti, P. (2019). *Digital Transformation and Public Services Delivery in Brazil*. <http://researchgate.net/publication/330145305/>. DOI: 10.1310/RG.2.2.3088.3268.
- Gavelin, K., Burall, S. & Wilson, R. (2009). Open Government: beyond static measures. *A paper produced by Involve for the OECD*.

- Giddens, A. (1985). *The Modern State and Violence*. London: Polity Press.
- Janowski, T. (2016). Digital Government Evolution: What Leads to Open Government? *Government Information Quarterly*, 3(3), 221–236.
- Janssen, H., & Estevez, E. (2013). Lean government and platform-based governance-Doing more with less. *Government Information Quarterly*, 30, s1-s8.
- Jansson, K., Hawvan, L. (2015). Principles- International Open Data Charter. Available in: <https://doi.org/10.1109/TASLP.2015.2468583> 3.
- Kassen, M. (2018). Building digital state Understanding two decades of evolution in Kazakh e-government project. *Online Information Review*, 43(2), 301-323.
- Katsonis, M. (2015). Digital Government: A Primer and Professional Perspectives. *Australian Journal of Public Administration*, 74(1), 42–52.
- Kvamsdal, P. (2017). *Open Government Data- A Literature Review and a Research Agenda*. Available in: <https://www.researchgate.net/publication/326160800>.
- Lathrop, D., & Ruma, L. (eds) (2010). *Open Government: Collaboration, Transparency and Participation in Practice*. Beijing: O'Reilly.
- Layne, K., & Lee, J. (2001). Developing fully functional e-government: a four stage model. *Government Information Quarterly*, 18(2), 122-136.
- Maijer, A.J., Curtin, D., & Hillebrandt, M. (2012). Open government: connecting vision and voice. *International Review of Administrative Sciences* 78(1) 10–29.
- Maxat, K. (2019). Building digital state: Understanding two decades of evolution in Kazakh e - government project. *Online Information Review*, 43(2), 301-323.
- McDermott, P. (2010). Building open government. *Government Information Quarterly*, 27(4), 401-413.
- O'Hara, K. (2017). Transparency, Open Data and Trust in Government: Shaping the Info sphere. *Proceedings of the 4th Annual ACM Web Science Conference*, Pages 223–232. <https://doi.org/10.1145/2380718.2380747>.
- O'Reilly, T. (2011). Government as a Platform. *Innovations: Technology, Governance, Globalization*, 6(1), 13-40.
- OECD (2005). *Effective Open Government: Improving public access to government information*. Paris: OECD Publishing.
- OECD (2007). *Fighting Corruption in Transition Economies: Kazakhstan 2007*. OECD Publishing, Paris.
- Piotrowski, S. J. (2016). The Open Government Reform: The Case of the Open Government Partnership and U.S. Transparency Policies. *American Review of Public Administration*. <https://doi.org/10.1177/0275074016676575>.
- Pourezat, A.A. (2010). *Fundamentals of Public Administration and Government Knowledge*. Tehran: Publisher Samt. (in Persian)

- Sefidgaran, B., Gholipor, A., Faghihi, A., Shahhoseini, M.A. (2018). Explaining the dimensions of human resource managers development in a competency – based banking system: The application of them analysis. *Iranian Journal of Management Sciences*, 13(50), 1-32. (in Persian)
- Waldo, D. (1984). *The Administrative State: A Study of the Political Theory of American Public Administration* (2 Edition), New York, Holmes & Meier.
- Zuiderwijk, A., Janssen, M. & Dwivedi, Y.K. (2015). Acceptance and use predictors of open data technologies: Drawing upon the unified theory of acceptance and use of technology. *Government Information Quarterly*, 32(4), 429-440.